

Αναζητήσεις στη Φυσική Αγωγή & τον Αθλητισμό
τόμος 10 (3), 1 - 16
Δημοσιεύτηκε: Νοέμβρης, 2012

www.hape.gr

Inquiries in Sport & Physical Education
Volume 10 (3), 1 - 16
Released: November, 2012

ISSN 1790-3041

Ο Αγώνας (Αθλητισμός), η Παιδεία, και η Προοπτική της Ανόδου του Ανθρώπινου Πνεύματος στα Επίπεδα της Μεγαλοφυΐας. Μια Φιλοσοφική Μελέτη με βάση τις απόψεις του Friedrich Nietzsche

Νικόλαος Καμέας & Ευάγγελος Αλμπανίδης
ΤΕΦΑΑ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να διερευνήσει τις απόψεις του Γερμανού φιλοσόφου Φρίντριχ Νίτσε, τόσο για τον αγώνα-(και τον αθλητισμό ως μια ακραιφνή αγωνιστική εκδήλωση)-όσο και για την παιδεία-(ως ένα εναργές πεδίο πραγμάτωσης του *αγωνίζεσθαι*). Επιπρόσθετα, μελετήθηκε στα πλαίσια της νιτσεϊκής σκέψης, η λειτουργική σχέση μεταξύ του αγώνα, του αθλητισμού και της παιδείας, σε συνδυασμό με την προοπτική δημιουργίας υψηλών πνευματικών προτύπων, των μεγαλοφυΐων. Ο αθλητισμός και η παιδεία, λειτουργούν ως ενεργητικά πεδία εκφόρτισης της ανθρώπινης, ακραία επιθετικής ορμής για όλεθρο, δίδοντας μορφή-μέσα στο οριοθετημένο πλαίσιο του αγώνα-στο πάθος του καταστρέφειν. Η παραπάνω διεργασία έχει ως αποτέλεσμα την πνευματική ανέλιξη του ανθρώπου, και αποτελεί την πεμπουσία, αλλά και την τελική αποστολή του αγώνα-κατ' επέκταση του αθλητισμού και της παιδείας. Σύμφωνα με τον Νίτσε, τούτη η αγωνιστική πορεία του ανθρώπινου όντος, μπορεί τελικά να αποκτήσει «φυσικό τω τρόπο»-υπόσταση, στο πρόσωπο των απόρων υψηλής πνευματικότητας: των μεγαλοφυΐων.

Λέξεις κλειδιά: Αγώνας, φύση, δημιουργία, πνεύμα, μεγαλοφυΐα

Contest (Athletics), Education, and the Perspective of the Ascension of the Human Spirit up to the Level of a Genius. A Philosophical Study Based on the Views of Friedrich Nietzsche

Nikolaos Kameas & Evangelos Albanidis
Department of Physical Education and Sports Sciences Democritus University of Thrace,
Komotini, Hellas

Abstract

The purpose of this study was to explore the views of the German philosopher Friedrich Nietzsche, as much for the contest-(and athletics as genuine competitive manifestation)-as for education-(as a vivid realization platform of *αγωνίζεσθαι*). In addition, it was studied in the context of Nietzschean thought, the functional relationship between contest, athletics and education, combined with the prospect of creating high intellectual standards, the geniuses. Athletics and education, act as active fields to allow the letting out of human extremely aggressive urge for destruction, forming within in the delimited frame work of the contest - passion for destruction (*καταστρέφειν*). The above process leads to the spiritual advancement of man, and comprises both the essence, and the final aim of the contest-by extending athletics and education. According to Nietzsche this competitive route of the human being, may ultimately acquire substance - in a natural way-, in the face of highly spiritual persons: the geniuses.

Key words: *Contest, nature, creation, spirit, genius*

Εισαγωγή

Η σπουδαιότητα της δημιουργίας ενός κεντρικού στρατηγικού σχεδιασμού για την ευρύτερα θεσμική και ουσιαστική παρουσία, τόσο του αθλητισμού όσο και της παιδείας, εντός των εκπαιδευτικών συστημάτων, είναι αναμφισβήτητη. Η πρωτογενής προσέγγιση της παιδαγωγικής διαδικασίας (συμπεριλαμβανόμενης και της φυσικής αγωγής), αλλά και του αθλητισμού-στην αυθεντική του μορφή (εκτός της υπερβολής των επιδόσεων, του πρωταθλητισμού, του επαγγελματισμού, και των αρνητικών επακόλουθων αυτών)¹-αποτελεί αντικείμενο και του φιλοσοφικού στοχασμού. Στη χώρα μας, ο σύγχρονος προβληματισμός γύρω από την παιδεία και τον αθλητισμό, περιλαμβάνει στον πυρήνα του-πέρα από την προσαρμογή στις εξελιγμένες τεχνολογικά τάσεις-την ανάγκη για αλλαγή νοοτροπίας, για τη διαμόρφωση μιας «άλλης» φιλοσοφίας και κουλτούρας παιδείας, όπου θα κυριαρχεί η κριτική και δημιουργική σκέψη² και πρακτική, η εξατομικευμένη διδασκαλία και μάθηση, και το άτομο θα έχει αντιληφθεί-εκτός των άλλων-τη λειτουργική σημασία του αθλητισμού για την ολότητα της ύπαρξής του και για την καλύτερη συνέχεια του βίου του.³

Όλα τα παραπάνω στοιχεία συνιστούν το περιεχόμενο μιας φιλοσοφικής έρευνας, η οποία θα προσπαθήσει να καταδείξει-μέσα από τη μελέτη των ιδιαίτερων προβλημάτων του εν λόγω χώρου-τις δυνατότητες δημιουργίας μιας νέας προοπτικής για τα δρώμενα της παιδείας και του αθλητισμού. Δε μιλούμε απλώς για την παράθεση και την ανάλυση θεωρητικών απόψεων, αλλά για τη χάραξη μιας στρατηγικής παιδείας, όπου πρωταρχικό μέλημα θα αποτελεί η διαρκής κινητοποίηση του πνεύματος και του σώματος, με σκοπό την ανάδειξη και ολοκλήρωση κάθε ξεχωριστής ατομικής δυνατότητας εξέλιξης.⁴ Η αδιάκοπη βελτίωση του επιμέρους προσωπικού θα διαμορφώσει και το πεδίο των σχέσεων μεταξύ μαθητών και δασκάλων, καθώς και το όλον της ευρύτερης κοινωνικής συνύπαρξης. Ο στόχος κάθε μαθήματος, θα αποτελεί-για δασκάλους και μαθητές-ένα δια-προσωπικό εγχείρημα εξέλιξης, όπου το υποκείμενο θα καλείται, να «δια-αγωνιστεί» βιωματικά για την πνευματική (του) ανέλιξη.⁵ Για να συμβεί αυτό, είναι αναγκαία η ενεργοποίηση της ενδότερης τάσης του ανθρώπου για επαφή με το άπειρο κομμάτι γνώσης που βρίσκεται και εντός του: πρόκειται

¹. Baron, David, Foley, Thomas : “Doping in sports”, in: 20 *Psychiatriki* 4 (2009), 336-341, p. 338-9. Μάστορα Ιωάννα, Βαλοτασίου Χριστίνα. «Βία και επιθετικότητα των εφήβων στην αθλητική δραστηριότητα». Εγκέφαλος. Ημερομηνία ανάκτησης:22-1-2011.www.enkephalos.gr. Γαληνός, Υγιεινά, Β.160-161.Μουρατίδης, Ιωάννης: *Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία. Θέματα Φιλοσοφίας Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού*. Πλάτων, Θεσσαλονίκη 2007,σελ.244,255. Σταμίρης, Γιάννης: *Κοινωνιολογία του αθλητισμού*. Ζήτα, Αθήνα 1990,σελ.86. Μουρατίδης, Ιωάννης: *Ιστορία Φυσικής Αγωγής*. Χριστοδουλίδη, Θεσσαλονίκη ³2000, σελ.334. Γιαννάκης, Θωμάς: «Το ευ αγωνίζεσθαι κατά την αρχαιοελληνική αντίληψη», στο: Γκιόσος, Ιωάννης : *Ολυμπιακή και Αθλητική παιδεία*. Προπομπός, Αθήνα¹2000, σελ.195-207,σελ.196. Russell, Gordon : “Sport riots: A social-psychological review”, in 9 *Aggression and Violent Behavior* (2004) 353-378, p.364. Smith, Aaron, Stewart, Bob, Oliver – Bennetts, Sunny, McDonald, Sharyn, Ingerson, Lynley, Anderson, Alastair, Dickson, Geoff , Emery, Paul, Graetz, Fiona: “Contextual influences and athlete attitudes to drugs in sport”, in 13 *Sport Management Review* (2010),181-197, p.187. Donahue, Eric, Rip, Blanka, Vallerand Robert : “When winning is everything: On passion, identity, and aggression in sport”, in 10 *Psychology of Sport and Exercise* (2009), 526-534, p.532. Ιπποκράτης, *Αφορισμοί*, 25. Γογγάκη, Κωνσταντίνα: *Οι αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων για τον αθλητισμό*. Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα ¹2003,σελ. 332. Ogilvie, Bruce C., Tutko, Thomas A.: “Sport: If you want to build character, try something else”, in 5 *Psychology Today* (1971), 61-63.

². Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Μαθήματα για την παιδεία*. Printa, Αθήνα ⁴2006, σελ.31: «... ισχυρή κριτική δύναμη που σπάζει τα δεσμά των προκαταλήψεων, μυαλό αξιώσεων που διακρίνει καθαρά το αληθινό από το κίβδηλο, ακόμα και όταν η διαφορά ανάμεσά τους είναι βαθιά κρυμμένη...»

³. Παπαϊωάννου, Αθανάσιος: *Φυσική Αγωγή Β΄ Γυμνασίου, Βιβλίο Εκπαιδευτικού*. Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 2006, σελ.7.

⁴. Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Κείμενα για την Ελλάδα*. Βάνιας, Θεσσαλονίκη ¹2008, σελ.114-15.

⁵. Johnston, James: “Nietzsche as educator: a Reexamination”, in *Educational Theory*, 48, (1998), 67-83, p. 69.

για τη μεταφυσική ενότητα της γνώσης,⁶ που παραπέμπει, μέσω της εμπειρίας αυτής (καθ' όλου γνώσης), στη δυνατότητα της πνευματικής-οντολογικής ολοκλήρωσης του ατόμου. Διδάσκοντες και διδασκόμενοι, με αγωνιστικό μεταξύ τους πνεύμα, θα αυτοπαιδεύονται διαρκώς, αυτο-ενδοσκοπούμενοι, σε μια πορεία πραγμάτωσης των οντολογικών προδιαγραφών τους.

Η σημαντικότητα της παιδείας και του αθλητισμού και ειδικότερα η παιδαγωγική-πνευματική αξία της άθλησης για την ανθρώπινη ύπαρξη έχει επισημανθεί και αναλυθεί ανά τους αιώνες. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις απόψεις του Πλάτωνα,⁷ του Ισοκράτη⁸ και του Ξενοφώντα⁹ για την ευεργετική επίδραση της άσκησης στην ψυχή. Επίσης, η σημασία του αθλητισμού και της φυσικής αγωγής, έχει την ανάλογη θέση και στη φιλοσοφική σκέψη του Αριστοτέλη,¹⁰ ενώ ο Λουκιανός αναφέρεται στη δυνατότητα καλύτερης διαμόρφωσης-μέσω της συνεχούς άσκησης και του αγώνα-της ατομικής προσωπικότητας του αθλητή-πολίτη.¹¹ Στη σύγχρονη εποχή, ο Kretchmar Scott υποστηρίζει-εκτός των άλλων-ότι ο άνθρωπος, ως ψυχοσωματική ενότητα, αποτελείται από επιμέρους τμήματα, το πνεύμα και το σώμα, τα οποία επιδρούν το ένα επί του άλλου, με κυρίαρχη την πνευματική επίδραση, κατά τη διάρκεια μιας (αθλητικής) δραστηριότητας.¹² Εξάλλου, η ανάπτυξη της ανθρώπινης διάνοιας, των συναισθημάτων, αλλά και του στοχασμού, μέσω του αθλητισμού, βρίσκει ξεχωριστή ανταπόκριση στην πλατωνική φιλοσοφία.

Με βάση την τριμερή υπόσταση της ατομικής ψυχής που ισχύει στον Πλάτωνα,¹³ όπου τα ανώτερα μέρη της (ψυχής), το λογιστικόν-το οποίο αντιπροσωπεύει το στοχαστικό στοιχείο και κατέχει τον ηγετικό ρόλο-και το θυμοειδές-η έδρα του συναισθήματος και της βούλησης-προκειμένου να συνεργαστούν και να επιβληθούν στο επιθυμητικόν-το κέντρο των κατώτερων επιθυμιών του ανθρώπου-είναι απαραίτητο να καλλιεργηθούν, μέσω της μουσικής (λογιστικόν) και της γυμναστικής (θυμοειδές).¹⁴ Ο Δεσποτόπουλος Κωνσταντίνος, εξαιρεί τη γενική παιδεία της Πολιτείας του Πλάτωνα,¹⁵ βάση της οποίας αποτελούν η «...άριστη γυμναστική και η μουσική»,¹⁶ ενώ, σύμφωνα με το Σκουτερόπουλο Νικόλαο¹⁷ «η γυμναστική απευθύνεται κατά κύριο λόγο στην ψυχή»,¹⁸ γεγονός, που επίσης υποστηρίζει,

⁶. Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Η γέννηση της Φιλοσοφίας στα χρόνια της ελληνικής τραγωδίας*, Μάρη & Κορόντζη, Αθήνα³ 1975, σελ. 173: «Σε ένα ορισμένο ύψος, όλα ανταμώνονται και συμπίπτουν · οι σκέψεις του φιλοσόφου, τα έργα του καλλιτέχνη κι οι καλές πράξεις».

⁷. Πλάτων, *Πρωταγόρας*, 326c, 337c. Πλάτων, *Νόμοι*, Η.839e-840c.

⁸. Ισοκράτης, *Περί Αντιδόσεως*, 180.

⁹. Ξενοφώντας, *Απομνημονεύματα*, ΙΙΙ.12.6.

¹⁰. Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, 1337b. Αριστοτέλης, *Ηθικά*, 1104a. Αριστοτέλης, *Ρητορική*, 1360b.

¹¹. Λουκιανός, *Ανάχαρσις*, 18.

¹². Kretchmar, Scott: *Practical philosophy of sport and physical activity*, Human Kinetics, Champaign 2005, p. 108. Πελεgrίνης Θεοδόσης: *Λεξικό της Φιλοσοφίας*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2004, σελ.417, 363, 289: Η άποψη του Kretchmar Scott, σχετικά με την «ωπεροχή» του πνευματικού στοιχείου έναντι του σωματικού-εμπειρικού, υπό ευρεία έννοια, παραπέμπει και στις φιλοσοφικές θεωρίες της νοησιαρχίας και της λογοκρατίας Πλάτων, [Ντεκάρτ (René Descartes), 1596-1650], [Σπινόζα (Benedictus/Baruch de Spinoza), 1632-1677], αλλά και του απόλυτου ιδεαλισμού [Χέγκελ (Georg Wilhelm Friedrich Hegel), 1770-1831]. Έτσι, σύμφωνα με τον Πελεgrίνη Θεοδόση: «...η νόηση αποτελεί την κυρίαρχη δύναμη του ανθρώπου, εν σχέσει προς άλλες λειτουργίες του ...η γνώση μπορεί να αποκτηθεί αποκλειστικά μέσω του λόγου ή της νόησης», καθώς επίσης και «...βάση του κόσμου... είναι το απόλυτο, το οποίο συνιστά καθαρή πνευματική οντότητα... η πραγματικότητα στο σύνολό της είναι προϊόν της πορείας του πνεύματος ή του λόγου προς την απόλυτη κατάσταση ελευθερίας του...».

¹³. Πλάτων, *Πολιτεία*, Δ. 440e.10- 441a. 5.

¹⁴. Πλάτων, *Πολιτεία*, Δ. 441e-442a: «...μουσικής και γυμναστικής κράσις σύμφωνα αυτά ποιήσει».

¹⁵. Πλάτων, *Πολιτεία*, Γ.410b-412a, Η.549b

¹⁶. Δεσποτόπουλος, Κωνσταντίνος: «Η δομή της ορθής πολιτείας», στο: Ανδριόπουλος, Δημήτρης: *Πλάτων: Οντολογία-Γνωσιοθεωρία-Ηθική-Πολιτική-Φιλοσοφία της Γλώσσας-Αισθητική*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης-Υπηρεσία Δημοσιευμάτων, Θεσσαλονίκη 2002, σελ.97.

¹⁷. Σκουτερόπουλος, Νικόλαος: *Πλάτων Πολιτεία*. Σκουτερόπουλος-Πόλις, Αθήνα, 2002, σελ. 12.

¹⁸. Πλάτων, *Πολιτεία*, Γ. 411e.6: «...γυμναστικήν επί το θυμοειδές και το φιλόσοφον».

αναφερόμενος στις απόψεις του Πλάτωνα περί γυμναστικής και ο Αρβανιτάκης Τάσος.¹⁹

Εντός του προαναφερθέντος πλαισίου φιλοσοφείν (δυνατότητα ανάπτυξης του πνεύματος), ο Γερμανός φιλόσοφος Φρίντριχ Νίτσε (1844-1900)-η σκέψη του οποίου έχει ξεπεράσει τα χωρικά όρια της πατρίδας του και έχει υπερβεί τα χρονικά στεγανά της εποχής του-, μελέτησε με τρόπο ιδιαίτερο και άκρως διεισδυτικό, αφενός την ουσία του αγώνα-κατ' επέκταση και του αθλητισμού-και αφετέρου την πραγματική αποστολή του εκπαιδευτικού έργου, σε σχέση με τον οντολογικό προορισμό του ανθρώπου.²⁰ Έτσι, για τον Νίτσε το ερώτημα που θα πρέπει να τεθεί και να απαντηθεί από όλους τους εμπλεκόμενους στο παιδευτικό και αθλητικό γίγνεσθαι, είναι ένα: κατά πόσον μπορεί ο άνθρωπος-διά μέσω της παιδείας και του αγώνα-να υπερβεί την παρούσα οντολογική του κατάσταση, να εξυψωθεί πνευματικά, ώστε να διαμορφωθεί ένα πρότυπο ύπαρξης²¹ στο διηνεκές. Σ' αυτήν την πορεία της ανόδου του πνεύματος, σύμφωνα με τον Νίτσε, κινητήριο δύναμη αποτελεί το *αγωνίζεσθαι* στην πληρότητα των πολλαπλών εκδηλώσεών του, συμπεριλαμβανομένων τόσο του αθλητισμού, όσο και της παιδείας. Στη νιτσεϊκή φιλοσοφία, απώτατος σκοπός και των δύο (αγώνα και εκπαίδευσης) είναι η δημιουργία μεγαλοφυϊών.²² Αυτός πρέπει να είναι ο

¹⁹. Πλάτων, *Πολιτεία*, Γ. 403 c-e. Αρβανιτάκης, Τάσος: *Πλάτων: περί της κινήσεως*. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 1999, σελ.278-79.

²⁰. Βέικος, Θεόφιλος: *Nietzsche: μια μεταφυσική της τέχνης*. Θεσσαλονίκη 1970, σελ.23.

Κατ' αρχάς, είναι απαραίτητο να διατυπωθεί με σαφήνεια, πως ο στοχασμός του Γερμανού φιλοσόφου Φρίντριχ Νίτσε σχετικά με τον αγώνα, τον αθλητισμό, την παιδεία και κυρίως για τη σχέση των προαναφερθέντων με την έννοια της μεγαλοφυϊας (τα θέματα που απασχόλησαν την παρούσα εργασία), αποτελεί το εφαλτήριο για την ανάπτυξη μιας εν δυνάμει ευρύτερης και βαθύτερης σκέψης αναφορικά με το συγκεκριμένο χώρο του φιλοσοφείν (αγώνας, παιδεία, μεγαλοφυϊα). Επ' ουδενί δεν πρόκειται για μία απόλυτη θεωρία προς εφαρμογή, αλλά για μια δυνατότητα φιλοσοφικού προβληματισμού, η οποία μπορεί να οδηγήσει, είτε στη δημιουργία νέων θεωριών και πρακτικών, είτε στην ολοκλήρωση ή συμπλήρωση κάποιων άλλων, ή ακόμα και στη διαμόρφωση ή και στη «μεταμόρφωση» των ήδη υπάρχοντων (θεωριών και πρακτικών). Προς επίρρωση των παραπάνω, παρατίθεται η άποψη του Βέικου για τη λειτουργική δομή και τη δυναμική της νιτσεϊκής φιλοσοφίας εν γένει: «*Η γραφή της σκέψης του Nietzsche είναι εσωτερική, ελλειπτική, δυναμική: τίποτα δεν δίνεται τελειωμένο, ολοκληρωμένο, έτοιμο, αλλά δίνονται μονάχα "σήματα", δυνατότητες για συνέχιση της προβληματικής, για περαιτέρω πορεία. Εδώ είναι δυνατόν, όπως θα έλεγε ο Kant, να σπουδάξει κανείς όχι φιλοσοφία αλλά φιλοσοφείν και να συλλαμβάνει το στοχασμό αυτό μετασχηματίζοντας την πολυμορφία του σε ενότητα. Έτσι παρέχεται η δυνατότητα να απελευθερώνει κανείς παράλληλα και τις δικές του φιλοσοφικές δυνάμεις*».

²¹. Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα: Ένα βιβλίο για όλους και για κανέναν*. Νησίδες, Θεσσαλονίκη 1998, σελ.319-20. Deleuze, Gilles: *Ο Νίτσε και η Φιλοσοφία*. Πλέθρον, Αθήνα 2002, σελ 77-9. Δόικος, Παναγιώτης: «*Ο θάνατος του Θεού*» και ο μεταφυσικός άνθρωπος. Ίνδικτος, Αθήνα 2008, σελ.115 : Η προσπάθεια αυτοκαλλιέργειας του ατόμου, η οποία δημιουργεί την προοπτική γνώσης της ενδότερης ουσίας του, βασίζεται στη δυνατότητα του υποκειμένου να ξεπεράσει, ως ον, την ίδια (του) τη «συμβατική» πραγματικότητα. Πρόκειται για την έννοια της *αυθιπέμβασης*, που στη νιτσεϊκή φιλοσοφία ορίζεται ως η έγερση του ατόμου πάνω από τον ίδιο του τον εαυτό διά του εσωτερικού του βούλεσθαι, το οποίο δεν είναι άλλο από τη *θέληση για δύναμη*. Ο άνθρωπος ουσιαστικά πρέπει να αρνηθεί αυτό που είναι, την ετερο-προσδιορισμένη από παρηκμασμένες αξίες, γνώσεις και πιστεύω, στατική του υπόσταση, και να ενεργοποιήσει εντός του το υπαρξιακό του σθένος, ώστε να έρθει αντιμέτωπος με την εγγενή του ανάγκη για σχέση με το άπειρο, διαμορφώνοντας μια καινούργια συνθήκη ύπαρξης, οδηγούμενος κατ' αυτό τον τρόπο προς την οντολογική του αυθιπέμβαση, σ' αυτό που θα μπορούσε να είναι ή που μπορεί να γίνει · στον νιτσεϊκό υπερ-άνθρωπο. Ο Δόικος αναφέρει σχετικά: «...καταφάσκοντας στην ανάγκη να αρθούμε σε μια υψηλότερη τάξη της πραγματικότητάς μας... η συνάντησή μας με το άπειρο στοιχείο είναι πλέον ριζικά ελεύθερη ...ο νιτσεϊκός υπεράνθρωπος μορφοποιεί την εν λόγω άνοδο».

²². Νίτσε : *Κείμενα*, σελ. 99, 115, 116, Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Η φιλοσοφία στην τραγική εποχή των Ελλήνων*. Εκδοτική, Θεσσαλονίκη 1993, σελ.38: «...στην κοινωνία... να ανθίσουν... τα φωτεινά λουλούδια της μεγαλοφυϊας... κάθε χάρισμα πρέπει αναγκαστικά να αναπτυχθεί μέσα στον αγώνα, αυτό λέει η λαϊκή ελληνική παιδαγωγική... Όπως οι νέοι που έπρεπε να εκπαιδευτούν ωθούνταν να ανταγωνίζονται ο ένας τον άλλο, έτσι και οι εκπαιδευτές τους ανταγωνίζονταν ο ένας τον άλλο... ακόμη και το γενικότερο είδος διδασκαλίας, αυτό που επιτυγχάνονταν μέσω του δράματος, δινόταν στο λαό μόνο με τη μορφή ενός *τεράστιου αγώνα* μεταξύ των μεγάλων μουσικών και δραματοργών... Όπως λοιπόν στην τέχνη, οι μεγαλοφυϊες κεντρίζουν η μία την άλλη, στο πέρασμα των εποχών το ίδιο

πραγματικός προσανατολισμός της παιδείας και αυτή είναι η φυσική λειτουργία του αθλητισμού, σύμφωνα με τον Γερμανό φιλόσοφο: υπάρχουν ως αγωνιστικές δραστηριότητες ζωτικής σημασίας, ως αληθινά βιώματα της ίδιας της ζωής στην αυθεντικότητά της, παρέχοντας τη δυνατότητα για την αυθυπέμβαση του ατόμου, για την πνευματική του ανάταση. Τόσο ο αθλητισμός, όσο και η παιδεία, αποτελούν και πρέπει να αποτελούν για το άτομο εμπειρίες κατάφασης της ζωής, όπου γίνεται-όπως και στην τραγική τέχνη-μια προσπάθεια ανάληψης της τραγικότητας της ύπαρξης και του αναπόφευκτου ατομικού-υπαρξιακού «υποφέρειν».²³

Έτσι λοιπόν, η εκπαιδευτική διαδικασία είναι ανάγκη σήμερα-όσο ποτέ άλλοτε-μια εποχή που ο σύγχρονος άνθρωπος έχει επιτύχει να εξελιχθεί «τεχνικά» και «τεχνολογικά», αλλά ταλανίζεται από εσωτερικά κενά (ψυχικής και πνευματικής υφής) που αφορούν τον πυρήνα του είναι του-, να δώσει διεξόδους και δυνατότητες αληθινής μόρφωσης: τούτο μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της διαρκούς βιωματικής δραστηριοποίησης σώματος και πνεύματος, ώστε διά της αδιάκοπης αυτής καθολικής κίνησης, να προσεγγίσει ο άνθρωπος τον αυθεντικό του προορισμό, να τεθεί δηλαδή σε πορεία απειρότητας υπερβαίνοντας τον ίδιο του τον εαυτό.²⁴ Η αγωνιστική κίνηση της ανθρώπινης οντότητας σε όλα τα επίπεδα (σωματικό, διανοητικό, πνευματικό, συναισθηματικό) χωρίς περιορισμούς και αγκυλώσεις, είναι δυνατό να άρει κάθε μορφής αδιέξοδα και να μετατρέψει την υπαρξιακή αγωνία του ατόμου σε εγχείρημα υπέρβασης κάθε αδυναμίας της ύπαρξης (του).²⁵ Ο Νίτσε προτρέπει μαθητές και δασκάλους, μελετώντας με σθένος την ίδια τους την ύπαρξη, να γίνουν αυτό που πραγματικά είναι ή αυτό που θα έπρεπε να είναι²⁶: συν-οδοιπόροι και συν-αγωνιστές στο δρόμο της φύσης προς τη μεγαλοφυΐα.²⁷

Ο αγώνας, υπό τη γενική έννοια της επίπονης προσπάθειας για την επίτευξη ενός στόχου, αλλά και του ανταγωνισμού και της σύγκρουσης,²⁸ διατρέχει ολόκληρη τη νιτσεϊκή

συμβαίνει, γενικότερα και με τους πολίτες... σε μια φυσική τάξη των πραγμάτων, υπάρχουν αρκετές μεγαλοφυΐες, οι οποίες παρακινούν η μία την άλλη σε δράση, μένοντας συγχρόνως μέσα στα όρια του μέτρου... **Τα πάντα συμβαίνουν συναρτήσσει αυτού του αγώνα...**»

²³. Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Η γέννηση της τραγωδίας*. Νησίδες, Θεσσαλονίκη 2005, , σελ.41, 73: «...μια θαυμαστή πράξη της ελληνικής 'θέλησης', ο παραλογισμός της ενθαδικής ύπαρξης σε παραστάσεις με τις οποίες μπορεί να ζει κανείς... είναι το υψηλό ως καλλιτεχνικό δάμασμα του φρικτού...»

²⁴. Νίτσε: *Γέννηση της Φιλοσοφίας*, σελ.16. Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Χαρούμενη επιστήμη*. Νησίδες, Θεσσαλονίκη 2004, σελ.173:«...ο άνθρωπος είναι κάτι που πρέπει να ξεπεραστεί · και τούτο είναι ζήτημα ύψους... Να δώσεις στυλ στον χαρακτήρα σου-μια μεγάλη και σπάνια τέχνη». Σύμφωνα με τον Νίτσε, η μοναδική δυνατότητα αυθυπέμβασης του ατόμου, είναι η αισθητική (ύψος- στυλ).

²⁵. Νίτσε: *Μαθήματα*, σελ.125-27:«...το πνεύμα που το συνδέουν με τους Έλληνες, οι δεσμοί της πιο ευγενικής ανάγκης, το πνεύμα που σε δύσκολους καιρούς φάνηκε ανθεκτικό και θαρραλέο, με καθαρούς κι ανώτερους στόχους, το πνεύμα που χάρη στην τέχνη είναι ικανό για τα πιο υψηλά έργα..... η μόρφωση ξεκινά από ένα στρώμα αέρινο που βρίσκεται πολύ πιο πάνω από τη σφαίρα της ανάγκης, του αγώνα για την ύπαρξη, της ένδειας».

²⁶. Νίτσε: *Επιστήμη*, σελ.163.

²⁷. Νίτσε: *Γέννηση της Φιλοσοφίας*, σελ.15, 180, 181. Νεχαμάς, Αλέξανδρος: *Νίτσε: Η ζωή σαν λογοτεχνία*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2002, σ.146. Acampora, Christa Davis: "Nietzsche's Agonal Wisdom", in: 35 *International Studies in Philosophy* 3 (2003), 205-222, p.210: «Μ' ένα λαό, μεγαλοφυΐα, συμβαίνει ό, τι και με τον άνθρωπο τον μεγαλοφυΐα. Και οι παραμικρότερες εκδηλώσεις της ζωής έχουν το σημάδι της μεγαλοφυΐας... Οι Έλληνες είναι, όπως και η μεγαλοφυΐα · απλοί simplex. Γι' αυτό είναι διδάσκαλοι αθάνατοι... Οι θεσμοί τους, τα δημιουργήματά τους, φέρνουν τη σφραγίδα της απλότητας, τόσο, που συχνά μένει κανείς εκστατικός βλέποντας ως τι σημείο είναι μοναδικοί σ' αυτή τους την απλότητα. Και, παραδόξως, είναι εξίσου τόσο βαθείς όσο και απλοί... Είναι από τις μεγαλύτερες αρετές των Ελλήνων το να μη θέλουν να μεταπλάσουν σε διανόημα ό,τι καλύτερο κλείνουν μέσα τους. Έχουνε κάτι μέσα τους από το έργο τέχνης... **Θα προσπαθήσουμε να διδαχθούμε από τους Έλληνες και θα διδάξουμε με οδηγό τα παραδείγματά τους.** Αυτό θα είναι το έργο μας.. Στους Έλληνες όλα γίνονται ζωή! Σε μας τα πάντα μένουν στο στάδιο της γνώσης. **Επιστροφή στη ζωή!**» Όπου Έλληνες, ο Νίτσε αναφέρεται στους αρχαίους Έλληνες.

²⁸. Μπαμπινιώτης, Γιώργος: *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Αθήνα, Κέντρο Λεξικολογίας, 2002, σελ.64, 1694, 137. Δορμπαράκης, Παναγιώτης: *Επίτομον Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*, Εστία, Αθήνα ⁸1998.σελ. 93. Όμηρος, *Ιλιάδα*, Ζ, στ.208: Στο πλαίσιο της σύνθεσης των συνιστωσών

φιλοσοφία, η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί και ως η στοχαστική προσέγγιση του ανθρώπινου αγώνα για οντολογική άνοδο. Επίσης, ο αγώνας, με τη φιλοσοφική του σημασία, αποτελεί για τον Νίτσε συστατικό στοιχείο της ίδιας της ύπαρξης, καθώς αποτελεί την κινητήριου δύναμη στην ανοδική πορεία του πνεύματος. Το *αγωνίζεσθαι*, σύμφωνα με τον Νίτσε, έλκει την καταγωγή του από την πρωτογενή κοσμική διαμάχη των αντιθέτων (σκοτεινό - φωτεινό, θερμό - ψυχρό, υγρό - στερεό, κ.λπ.) η οποία διατρέχει σύμφωνα με την ύπαρξη, μέρος της οποίας άλλωστε είναι και ο άνθρωπος. Έτσι, το «κοσμικό γίγνεσθαι», ο αρχέγονος κύκλος της γένεσης και της καταστροφής, φέρει στον πυρήνα του το «αγωνίζεσθαι». Σε συνέχεια των παραπάνω, στην ανθρώπινη οντότητα, ενυπάρχει το πολεμικό ένστικτο, ως η εννομητική (επιμέρους) αντανάκλαση της πρωταρχικής κοσμικής σύγκρουσης. Πρόκειται για τη φυσική τάση του ανθρώπου για πόλεμο και καταστροφή, η οποία βρίσκεται σε αέναη αντιπαράθεση με την ορμή για γέννηση και δημιουργία. Το ορμέμφυτο λοιπόν του πολέμου, εντός των πεδίων των μαχών εκδηλώνεται πρωτόγονα, αδιαμορφωποίητο, οδηγώντας σε πράξεις ωμής βίας και φρίκης. Τις περιόδους όμως της ειρήνης, τούτη η ακραία συγκρουσιακή τάση στρέφεται μέσα στους κόλπους της κρατικής κοινωνίας και μορφοποιείται χαλιναγωγούμενη σε αντ-αγωνιστικές εκδηλώσεις, οι οποίες λαμβάνουν χώρα σε όλο το φάσμα των ατομικών και συλλογικών δραστηριοτήτων των πολιτών²⁹: στον αθλητισμό, στην παιδεία, στην τέχνη, στην πολιτική, στην απλή καθημερινότητα.

Έτσι λοιπόν, τόσο ο αθλητισμός, όσο και η παιδεία, λειτουργούν ως ενεργητικά πεδία εκφόρτισης της ορμής για όλεθρο, δίδοντας μορφή-μέσα στο οριοθετημένο πλαίσιο του αγώνα-στο επιθετικό πάθος του καταστρέφειν. Το απεριόριστο ποσό ενέργειας που επρόκειτο να δαπανηθεί σε πράξεις βίας και πόλεμο, διοχετεύεται πλέον-στα όρια του αγωνιστικού μέτρου-σε έργα δημιουργικά, διαμορφώνοντας κατ' αυτό τον τρόπο μια ιδιαίτερα προνομιακή συνθήκη γένεσης: το στοιχείο του καταστρέφειν-όντας τιθασημένο-«συστρατεύεται» με το δημιουργικό, ενδυναμώνοντας έτσι τη δράση του (δημιουργικού).

Η εκτόνωση της καταστροφικής ορμής-διά του αγώνα-τόσο στον αθλητισμό, όσο και στην παιδεία, γίνεται με τρόπο καλλιτεχνικό, καθώς η δυνατότητα να μορφοποιηθεί αρμονικά η χαώδης δυναμική του ολέθριου, είναι πρωτίστως αισθητικής τάξης, λόγω του ότι ενέχει τα ποιοτικά χαρακτηριστικά της δημιουργίας ενός (τραγικού) έργου τέχνης: αφενός πρόκειται για ένα είδος «λυτρωτικής» εξωτερικεύσης των εσωτερικών τάσεων και των ενδότερων γεγονότων του ανθρώπου σε μορφικό πλαίσιο και αφετέρου για την-κατά Νίτσε-βιωματική δυνατότητα ανάληψης της ίδιας της ύπαρξης. Για τον Νίτσε το άτομο στην ύψιστη μορφή τέχνης-στην αττική τραγωδία-βιώνει το σκοτεινό βάθος του είναι του (διονυσιακό στοιχείο) στο φως της πραγματικότητας των μορφών (απολλώνιο στοιχείο).³⁰ Ακόμα, αξίζει να σημειωθεί, πως ο Γερμανός φιλόσοφος, τονίζει την απόλυτη φυσικότητα της μορφοποιητικής - καλλιτεχνικής αυτής διεργασίας, καθώς θεωρεί, ότι η ίδια η φύση

της ενέργειας του νιτσεικού *αγωνίζεσθαι*, παραθέτουμε τα εξής: Σύμφωνα με τον Δορμπαράκη: **ανταγωνίζομαι:** «*αγωνίζομαι κατά τινός (τινι), αγωνίζομαι, διαφιλονικώ ...συναγωνίζομαι: «αγωνίζομαι ομού, αγωνίζομαι μετά τινός».* Κατά τον Μπαμπινιώτη: «*Ο ανταγωνισμός διαφέρει από τον συναγωνισμό στο ότι ο ανταγωνισμός προϋποθέτει συνήθως αντιπαλότητα, η οποία είναι δυνατόν να φθάνει μέχρι και την σύγκρουση, ενώ ο συναγωνισμός δηλώνει τον παράλληλο αγώνα, τη διεκδίκηση, απαλλαγμένη συνήθως από διαμάχες και συγκρούσεις. Η εξιδανικευμένη μορφή του συναγωνισμού, με ευγενή και ανιδιοτελή, κατά κανόνα, κίνητρα, είναι η άμιλλα».* Ειδικότερα για την άμιλλα, ο ορισμός της-για τον αρχαίο ελληνικό κόσμο αλλά και διαχρονικά-μπορεί να ειπωθεί πως βρίσκεται στην Ιλιάδα του Ομήρου, στην προτροπή του Ιππόλοχου προς το γιο του που έφευγε για την Τροία: «*Αιέν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων»* (πάντα να πρωτεύεις και να ξεπερνάς τους άλλους). Έτσι, σύμφωνα και με τον Μπαμπινιώτη, **άμιλλα** είναι «*...η προσπάθεια για διάκριση και υπεροχή-συνήθως κατ' αντιδιαστολή προς τον ανταγωνισμό, ο οποίος διακρίνεται από έντονη αντιπαλότητα».*

²⁹. Kaufmann, Walter: *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist*. Princeton University Press, New Jersey, 1968,σελ.192: «*Nietzsche had considered the contest (agon) the most fruitful concept for any analysis of Greek culture...of the Olympic games and the Greek Gymnasium...and the Socratic dialectic...as a spiritual contest...the contest itself was a manifestation of the will to power»*

³⁰. Νίτσε: *Γέννηση*,σελ.43,51-9,76: «*...πρέπει να κατανοήσουμε την ελληνική τραγωδία ως τον διονυσιακό χορό που εκφορτίζεται ακατάπαυστα σ' έναν απολλώνιο κόσμο εικόνων... η καλλιτεχνική δύναμη όλης της φύσης αποκαλύπτεται εδώ...»*

κατευθύνει τους ανθρώπους στον αγώνα. Κατά τον φιλόσοφο, τούτο συμβαίνει, γιατί η φύση αποζητά την αυτο-πραγμάτωσή της, την τελειώσή της, στο επίπεδο της ανθρωπίνης συνειδητότητας.³¹ Η αναζήτηση των απώτατων ορίων της φύσης στο πρόσωπο του ανθρώπου,³² μπορεί να γίνει μόνο μέσω του *αενάως αγωνίζεσθαι*, καθώς έτσι, το ανθρώπινο πνεύμα-δραστηριοποιούμενο ακατάπαυστα-ωθείται σε μια πορεία ανόδου.

Ακριβώς τούτη η πνευματική ανέλιξη αποτελεί την πεμπουσία, αλλά και την αποστολή του αγώνα-(κατ' επέκταση του αθλητισμού και της παιδείας)-και βρίσκει την τελική της υπόσταση στα υψηλά οντολογικά πρότυπα: στα μεγαλοφυή άτομα.³³ Βέβαια, πρέπει να επισημανθεί, πως αυτή η επιδίωξη της φύσης για αυτο-ολοκλήρωση, διαφεύγει της αντίληψης των συμμετεχόντων, τόσο στο πεδίο του αθλητισμού, όσο και στο στίβο της παιδείας. Έτσι, οι λαμβάνοντες μέρος στην αθλητική πραγματικότητα και στο παιδαγωγικό βίωμα λειτουργούν αγωνιζόμενοι αδιάκοπα μεταξύ τους, «υπηρετώντας» ασυνείδητα τα κελεύσματα της φύσης.³⁴

Η εμπειρία του κατά Νίτσε *αγωνίζεσθαι*

Η ουσία του *αγωνίζεσθαι*, βάσει της οποίας η εγγενής πολεμική ορμή τίθεται εντός των ορίων του ορθού μέτρου, είναι αυτή που ορίζει και τη λειτουργία, τόσο του αθλητισμού, όσο και της παιδείας. Ο Νίτσε, λάτρης του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, θεώρησε την παρουσία του αγώνα στην αρχαία ελληνική κοινωνία της κλασικής εποχής (5^{ος} αιώνας π. Χ), ως πρότυπο του αρχαίου κόσμου, αλλά και διαχρονικό παράδειγμα *αγωνίζεσθαι*, καθώς για τον Γερμανό φιλόσοφο οι Έλληνες, εκτός των άλλων, αποτέλεσαν «τον πιο ανθρώπινο λαό της αρχαιότητας».³⁵ Σύμφωνα με τον Νίτσε, η ειδοποιός διαφορά που καθιστά ξεχωριστή την αγωνιστική δράση των Ελλήνων της εν λόγω εποχής-η οποία χαρακτηρίζεται και από την διδασκαλία των ομηρικών επών-συνίσταται στο εξής: οι Έλληνες κατ' αρχήν αναγνώρισαν την απεριόριστη δυναμική του πολεμικού ενστίκτου, θεωρώντας τη αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρωπίνης ύπαρξης. Ως εκ τούτου φρόντισαν, αφενός να απομακρύνουν την ενδογενή αυτή τάση για καταστροφή από το πλέγμα μιας δεσμευτικής, στείρας και τελικά «μη φυσιολογικής» ηθικότητας,³⁶ ενώ, αφετέρου, μπροστά στον εμφανή κίνδυνο εκτροπής σε ατραπούς αμοραλισμού³⁷ διαμόρφωσαν-, [ουσιαστικά ακολούθησαν τις ενδότερες επιταγές

³¹. Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Ανεπίκαιροι στοχασμοί*. Εκδοτική, Θεσσαλονίκη 1996, σελ.255.

³². Νίτσε: *Κείμενα*, σελ.107. Λαμπρέλλης, Δημήτρης:*Nietzsche: Φιλόσοφος της πολλαπλότητας και της μάσκας*, Δωδώνη, Αθήνα-Γιάννινα 1988, σελ.236.

³³. Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Μαθήματα για την παιδεία*. Printa, Αθήνα 42006, σελ. 55, 103. Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Ανεπίκαιροι στοχασμοί*. Εκδοτική, Θεσσαλονίκη 1996, σελ.264.Νίτσε: *Γέννηση*, σελ.64,76. Νίτσε: *Κείμενα*, σελ.114,239. Νίτσε: *Γέννηση της Φιλοσοφίας*, σελ.174: «...*αγώνα για τον πολιτισμό... τη γέννηση της ιδιοφύας... φυσική ιεραρχία στη σφαίρα του πνεύματος... τις πιο υψηλές και πιο ευγενικές παιδευτικές δυνάμεις που αναδύονται από τα ασύνειδα βάθη της... ψυχής, τις δυνάμεις που έχουν τον μητρικό προορισμό να κυφορήσουν τον Διαλεχτό...*» Κατά τον Νίτσε, οι μεγαλοφυείς δεν αποτελούν απλώς τις ανθρώπινες εκείνες υπάρξεις, που θα ξεχωρίσουν-λόγω ευφυΐας-δρώντας μέσα στο ιστορικοκοινωνικό πλαίσιο, αλλά πρόκειται για τις μορφοποιημένες μεταβάσεις (αισθητική διάσταση) της ουσίας του όντος σε υψηλότερα επίπεδα του πραγματικού.

³⁴. Νίτσε: *Κείμενα*, σελ.104. Νίτσε, *Στοχασμοί*, σελ.282: «...*όλοι, όσοι συμμετέχουν στο θεσμό, οφείλουν να μοχθήσουν, μέσα από μια διαρκή κάθαρση και μια αμοιβαία φροντίδα, για να προετοιμάσουν μέσα τους και γύρω τους τη γέννηση της μεγαλοφυΐας και την ωρίμανση του έργου της. Όχι λίγοι, απ' τη σειρά των δεύτερων, και τρίτων χαρισματικών, είναι προορισμένοι γι' αυτή τη συμβολή, και μονάχα στην υποταγή σ' έναν τέτοιο προορισμό φτάνουν να νιώσουν πως θέλουν να ζήσουν για ένα καθήκον, και να ζήσουν με σκοπό και σημασία.*

³⁵. Νίτσε: *Κείμενα*, σελ.107.

³⁶. Νίτσε: *Κείμενα*, σελ.110: «...*τίποτα δεν χωρίζει περισσότερο τον ελληνικό κόσμο από τον δικό μας, από τον απορρέοντα απ' αυτή την αναγνώριση χρωματισμό ορισμένων ηθικών εννοιών, όπως παραδείγματος χάριν της έριδος και του φθόνου ...η ελληνική μεγαλοφυΐα αξιολόγησε αυτή την ενόρμηση ...και τη θεώρησε νόμιμη.*»

³⁷.Bollnow, Otto Friedrich:*Φιλοσοφική Παιδαγωγική*. Γρηγόρη, Αθήνα 1986, σελ.14:«*Αυτή η 'ανηθικότητα', όπως ο Nietzsche προκλητικά τη διατύπωσε, είναι, αν την εξετάσει κανείς βαθύτερα, μόνο μια έκφραση, μιας νέας, ανώτερης ηθικής, που απαιτεί από τον άνθρωπο να φτάσει στα άκρα των δυνάμεών του.*»

της φύσης (τους)]-το πεδίο εκφόρτισης και αξιοποίησης αυτής της ορμής³⁸: κάθε μορφή αγώνα, κατά τον Νίτσε, είχε σκοπό να κατευθύνει την απεριόριστη ενέργεια του ενστικτού που ωθεί τους ανθρώπους στη σύγκρουση, σε έργα δημιουργίας, μέσα στο υποβαλλόμενο-επιβαλλόμενο εκ της φύσεως συγκεκριμένο πλαίσιο. Τα στοιχεία της ηθικότητας, της θρησκευτικότητας ή οποιασδήποτε άλλης κανονιστικής ή θεσμικής μορφής, που συνόδευαν το *αγωνίζεσθαι*, αποτελούσαν, απλώς ερείσματα της παρουσίας του αγώνα στην εξωτερική πραγματικότητα και όχι την ουσία του αγώνα αυτή καθ' εαυτή.

Η ανάγκη για αγώνα σύμφωνα με τον Νίτσε, ήταν και είναι μια φυσική επιλογή, καθώς η ίδια η φύση αναζητώντας τα απώτατα όρια της στο επίπεδο της ανθρώπινης συνειδητότητας, ωθεί τους ανθρώπους να αγωνίζονται ακατάπαυστα μεταξύ τους, ώστε να επιτευχθεί η πνευματική τους εξύψωση · μέσα από την κινητοποίηση της ανθρώπινης ολότητας (σώμα - πνεύμα) είναι δυνατό να αναπτυχθούν όλοι³⁹ και να ξεχωρίσουν οι λίγοι και εκλεκτοί: οι μεγαλοφυΐες. Κατά τον Νίτσε, οι εμπλεκόμενοι στην διεργασία αυτή του αγώνα, αποκτούν αξία στο βαθμό που συμμετέχουν στην ανάδειξη των σπουδαιών πνευματικών προτύπων.⁴⁰ Το *αγωνίζεσθαι* λοιπόν για τον Νίτσε, έχει από τη μια απολύτως φυσικό χαρακτήρα και από την άλλη στοχεύει στο χώρο εκείνο του πνευματικού πραγματικού, όπου υπερβαίνεται η οριζόμενη-από την ύλη και τη συμβατική αντιληπτική ικανότητα-εξωτερική πραγματικότητα.

Ο αγώνας και το «αθλητικό γίνεσθαι»

Θεωρώντας λοιπόν τον αθλητισμό ως μια εναργή έκφραση του *αγωνίζεσθαι*, είναι δυνατό να προσεγγίσουμε και-τα κατά Νίτσε-χαρακτηριστικά του. Η γενεσιουργός αιτία του αθλητισμού, εδράζεται στο αρχέγονο ορμέμφυτο του πολέμου⁴¹ το οποίο μεταπλάθεται αγωνιστικώς σε δραστηριότητες δημιουργίας.⁴² Έτσι λοιπόν, στον πυρήνα του αθλητικού γίνεσθαι υφίσταται ως κινητήριο δύναμη ο *αγώνας*. Η τάση του ανθρώπου να δι-αγωνιστεί μεταξύ των άλλων-μέσα στα όρια του μέτρου-έχει τα χαρακτηριστικά μιας πράξης, όπου εκφορτίζεται το εγγενές πάθος για καταστροφή, ικανοποιώντας-διά της εντεινόμενης ψυχοσωματικής προσπάθειας-την ανάγκη του ατόμου για πληρέστερο και αυθεντικότερο βίωμα της ίδιας της ζωής. Η εμπειρία μιας αθλητικής δραστηριότητας στο βαθμό που ακολουθεί την πρωτογενή κατεύθυνση του αθλητισμού, ως γνήσιας αγωνιστικής δράσης ζωής, τείνει να διαμορφώσει και τις κατάλληλες συνθήκες για την υπέρβαση της υπαρξιακής κατάστασης των συμμετεχόντων: η διαρκώς αυξανόμενη ένταση, το εύρος και η πληρότητα των συγκινήσεων της ανθρώπινης οντότητας, σε συνδυασμό με την αρμονία, το ρυθμό και τη

³⁸. Ησιόδος, *Έργα και Ημέραι*, 11-46. Πausανίας, *Ελλάδος περιήγησις*, IX. 31, 4. Νίτσε: *Κείμενα*, σελ. 111-12: Ο Νίτσε αναφέρει την ιστορία του περιηγητή Πausανία, ο οποίος όταν επισκέφτηκε τον Ελικώνα, του έδειξαν «ένα πολύ παλιό αντίτυπο των πρώτων ελληνικού διδακτικού ποιήματος, των *Έργων και Ημερών του Ησιόδου*». Σ' αυτό το αντίτυπο υπήρχε, εκτός των άλλων στην αρχή η διευκρίνιση «πάνω στη γη υπάρχουν δύο θεές Έριδες». Σύμφωνα με το γερμανό φιλόσοφο η πρώτη Έριδα είναι η κακή, αυτή «που οδηγεί τους ανθρώπους να αλληλοσκοτώνονται με μίσος», ενώ η άλλη, η καλή Έριδα, «ως απληστία, ζήλια και φθόνος, παρακινεί τους ανθρώπους να δράσουν · δεν τους οδηγεί στη μάχη μέχρι θανάτου αλλά στον αγώνα».

³⁹. Στο μέτρο των ατομικών δυνατοτήτων καθ' εκάστου ενεργούντος υποκειμένου, το οποίο δι-αγωνίζεται για την πνευματική (του) εξέλιξη.

⁴⁰. Νίτσε: *Κείμενα*, σελ 104.

⁴¹. Νίτσε: *Κείμενα*, σελ. 99, 114.: «... στον *bellum omnium contra omnes* [πόλεμο εναντίον όλων] της φυσικής κατάστασης... η ενόρμηση του πολέμου συγκεντρώνεται από καιρό σε καιρό σε φοβερά σύννεφα πολέμου μεταξύ των λαών και ξεσπά... Στα μεσοδιαστήματα όμως, το συγκεντρωμένο αποτέλεσμα αυτού του πολέμου στρέφεται προς τα μέσα και δίνει στην κοινωνία χρόνο για να βλαστήσει και να πρασινίσει παντού, ώστε να επιτρέψει να ανθίσουν τις θερμότερες μέρες, τα φωτεινά λουλούδια της μεγαλοφυΐας...».

⁴². Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Η φιλοσοφία στην τραγική εποχή των Ελλήνων*. Εκδοτική, Θεσσαλονίκη 1993, σελ. 39: « Η σύλληψη του αγώνος που χαρακτηρίζει τον μεμονωμένο Έλληνα και το ελληνικό κράτος... Η σύλληψη αυτή, που προέρχεται από τα γυμναστήρια και τις παλαιότερες, από τους καλλιτεχνικούς αγώνες, από την πάλη μεταξύ των πολιτικών κομμάτων και των πόλεων, έχει ανυψωθεί και έχει γίνει τόσο γενική που τώρα κινείται γύρω της ο μηχανισμός του κόσμου».

δυναμική της κίνησης, συνθέτουν-και λόγω της ενεργητικής σύμπραξης του συνόλου των ανθρωπίνων δυνάμεων (σώμα⁴³- ψυχή- πνεύμα)-μια προνομιακά ιδιαίτερη δυνατότητα επικοινωνίας των μερών της ανθρώπινης υπόστασης. Τα παραπάνω συνιστούν τον καλλιτεχνικό, αλλά και υπερβατικό χαρακτήρα της άθλησης.

Σε μια τέτοια κατάσταση βιώματος της έντασης της ζωής, το άτομο ικανοποιεί(;) ή νιώθει να ικανοποιεί το διαρκές-(συχνά υπολανθάνων)-αίτημά του για επαφή με εκείνο που το υπερβαίνει ενόσω βρίσκεται εντός του: το θεϊκό στοιχείο.⁴⁴ Μέσα σ' αυτό το αθλητικό ποιοτικό status φωτίζεται το ενυπάρχον στην ανθρώπινη ύπαρξη στοιχείο της ιερότητας,⁴⁵ το οποίο-ενεργοποιούμενο-μορφοποιείται, σε κατά περίπτωση θρησκευτικότητα ή και τελετουργικότητα.⁴⁶ Τα ιδανικά της αρετής, του ηρωισμού, της επίδειξης σεβασμού αλλά και υπεροχής επί του αντιπάλου,⁴⁷ μαρτυρούν την ιερή επιδίωξη του υψηλού⁴⁸ μέσα-από τον, αλλά και στον-αθλητισμό: πρόκειται για μια διεργασία, όπου ο δυναμισμός και η ενέργεια της κίνησης συνυπάρχει με το πρωταρχικό στοιχείο της ωραιότητας,⁴⁹ προσεγγίζοντας κατ' αυτό

⁴³. Νίτσε: *Ζαρατούστρα*, σελ. 33. Λαμπρέλλης: *Nietzsche*, σελ.236-7: «*Το σώμα είναι ένα μεγάλο λογικό... ένας πόλεμος και μια ειρήνη... υπάρχει περισσότερο λογικό στο σώμα παρά στην καλύτερη σοφία... Το υγιές σώμα μιλά πιο καθαρά και πιο έντιμα... το σώμα (ορμές, ανάγκες κ.ά)... η επιθετικότητα επιθυμεί όπως πάντοτε άλλωστε, να εκφραστεί "ωμά"*». Η προσέγγιση του Νίτσε στον αγώνα (αθλητισμός) χαρακτηρίζεται μάλλον «**φυσιο-λογική**»: αφενός αναγνωρίζεται η ολότητα των ανθρωπίνων ενστίκτων στην πρωτογενή φυσικότητά τους και αφετέρου τούτη η δύναμη των εγγενών ορμών λαμβάνεται υπόψη ως το σημαντικότερο-λειτουργικά-στοιχείο.

⁴⁴. Γογγάκη: *Αντιλήψεις*, σελ. 343: Η νίκη για τους αρχαίους Έλληνες αγωνιζόμενους, αποτελούσε, εκτός των άλλων, «*προσέγγιση του θείου και καθαρού*». Αλμπανίδης, Ευάγγελος: *Ιστορία της Άθλησης στον αρχαίο Ελληνικό κόσμο*. Σάλτο, Θεσσαλονίκη ¹2004, σελ.234: «*Ο αρχαίος Έλληνας συμμετείχε στους αγώνες γιατί ήθελε να έλθει πιο κοντά στο θείο και η ενασχόληση με την άθληση, ήταν καθήκον επιβεβλημένο από τους θεούς*».

⁴⁵. Μπαμπινιώτης: *Λεξικό*, σελ.773-74 : «*...σχετίζεται με κάτι υψηλό, θεάρεστο, ιδιαίτερος σημαντικό για την ανθρώπινη ζωή*».

⁴⁶. Αλμπανίδης: *Ιστορία*, σελ.29-30: Τα είδη αγώνων που περιγράφονται στα ομηρικά έπη είναι: α) επιτάφιοι αγώνες, β) αγώνες για φιλοξενία, γ) αγώνες για ψυχολογικούς λόγους, δ) αγώνες που διεξάγονται έπειτα από πρόσκληση ή εξαναγκασμό.

⁴⁷. Γογγάκη: *Αντιλήψεις*, σελ.55-58: «*Η κοινωνική δομή που περιγράφεται στην Ιλιάδα δίνει την βεβαιότητα ότι περιγράφεται μια κοινωνία άριστων... η άλκή, η πολεμική και σωματική ικανότητα, η γενναιότητα, ... αποτελούν τα χαρακτηριστικά του προτύπου που προβάλλεται ώστε να κυριαρχεί το ηρωικό ιδεώδες... σκοπός της νίκης στον αθλητικό αγώνα είναι και για τα δύο έπη η ανάδειξη της αρετής... ο μαχητής φτάνει ως τα όρια του θανάτου, προκειμένου να κατακτήσει το ιδεώδες της ανδρείας... ο αγωνιστικός χώρος είναι ο τόπος που επιδιώκεται με κάθε κόπο η κατάκτηση του σεβασμού και του κλέους... η νίκη κατά συνέπεια και η τιμή αποτελούν τις ύψιστες ηθικές αξίες στον κόσμο του Ομήρου... στον αθλητικό αγώνα...».*

⁴⁸. Πελεγρίνης: *Λεξικό*, σελ.611: «*... Ένα αντικείμενο που χαρακτηρίζεται από την έννοια του υψηλού μας δίνει την εντύπωση του ανεξάντλητου ...που δεν μπορεί να περιοριστεί στο χώρο ...όταν ερχόμαστε αντιμέτωποι του μας προκαλεί έντονα συναισθήματα... τα αντικείμενα που χαρακτηρίζονται από την έννοια του υψηλού μας δημιουργούν, εξαιτίας του μεγαλείου των την εντύπωση ότι ξεπερνούν τη φαντασία και τις δυνάμεις του μυαλού μας... το υψηλό γενικά, προκειμένου να το συλλάβουμε, μας προκαλεί να βγούμε έξω από το περιορισμένο πλαίσιο της ανθρώπινης ύπαρξής μας...».*

⁴⁹. Kant, Immanuel: *Κριτική της κριτικής δύναμης*, Ιδεόγραμμα, Αθήνα 2002, σελ.97-8. Πενολίδης, Θεοδόσης: «*Η καντιανή καλαισθητική κρίση*», στο *Αξιολογικά*, 13, (2000), σελ.104-131, σελ.108. Νίτσε: *Γέννηση*, σελ.32,76-9: Ο Θ. Πενολίδης μας δίνει το γενικότερο στίγμα-με βάση την καντιανή αισθητική-της μεταφυσικής ποιότητας της τέχνης (εν δυνάμει και του αθλητισμού ως καλλιτεχνήματος): «*Η ωραιότητα είναι η καθαρή ομοίωση του αισθητού προς το νοητό... η έλλειψη δηλαδή αποβλεπτικού νοήματος από τη διαφορά ανάμεσα στο νόημα και την αίσθηση, είναι ο κόμβος όλων των προσδιορισμών της καντιανής αισθητικής... η ωραιότητα του πράγματος χ αποτελεί... "κάτι" το οποίο βρίσκεται στο ίδιο το πράγμα ως η αναλογία της μορφής του. Η αναλογία αυτή υπάρχει πριν από τον εννοιολογικό προσδιορισμό του, ως ποιοτικής έννοιας, πριν δηλαδή από την ίδρυση της διαφοράς μεταξύ της αίσθησης και της νοήσεως του πράγματος αυτού και δηλώνει αυτό που βρίσκεται στο πράγμα ως ο πρόλογος της έννοιάς του, ο οποίος ενέχει το αδιαφοροποίητο της λογικής ιδρύσεως της μορφής και της αντικειμενικής παρουσίας του πράγματος. Αυτός ο πρόλογος-η απόλυτη μορφή του πράγματος-είναι η ίδια η ωραιότητα*».

τον τρόπο τα αισθητικά κριτήρια ενός καλλιτεχνήματος.⁵⁰ Στον κατά Νίτσε αγώνα, η λυτρωτική εκφόρτιση του πάθους της ακραίας επιθετικότητας,⁵¹ λαμβάνει-διά της κίνησης και του ρυθμού-δραματική μορφή, στοιχεία που παραπέμπουν ευκρινώς, σύμφωνα και με τον Max Marcuzzi στην αρχαία ελληνική τραγωδία.⁵²

Έτσι, για τον Νίτσε, ο αγώνας προσιδιάζει λειτουργικά στην ύψιστη καλλιτεχνική έκφραση, στην αττική τραγωδία.⁵³ Τόσο λοιπόν ο αθλητισμός όσο και η αρχαία ελληνική τραγωδία, δεν αποτελούν απλώς επιφανειακά μορφώματα εκδήλωσης ή και εκτόνωσης ορμών και συναισθημάτων, αλλά, σύμφωνα με τον Νίτσε, συνιστούν ένα είδος παρουσίας της ατομικής ύπαρξης εντός της ίδιας της καθ' όλου ύπαρξης,⁵⁴ καθώς ωθούν το άτομο, με καλλιτεχνικό-αγωνιστικό τρόπο, στην τελείωση των οντολογικών του προδιαγραφών. Η φύση έχει φροντίσει γι' αυτό (ανθρώπινη τελείωση), επιδιώκοντας και η ίδια την αυτο-επιλήρωσή της στο πρόσωπο του ανθρώπου: δίνει διέξοδο στην *αγριότητα της ζωής* και στο απεριόριστο δυναμικό ενέργειας που «συσσωρεύεται» από την αγωνιστική δράση, προωθώντας τη δημιουργία μεγαλοφυϊών ατόμων.⁵⁵ Τούτη είναι και η φυσική ουσία τόσο του αγώνα, όσο και του αθλητισμού και της παιδείας: να υπηρετούν τον υψηλό σκοπό της πνευματικής ανάταξης και ανάτασης του ανθρώπου.⁵⁶

Ο οντολογικός-αισθητικός προσανατολισμός της νίτσεϊκής παιδείας

Σύμφωνα με τα παραπάνω, η εκπαίδευση πρέπει να είναι προσανατολισμένη στην υπηρεσία των κελουμάτων της φύσης, η οποία (φύση) με τη σειρά της, διά του αγώνα, αποζητά την αυτο-συνειδησιακή της ολοκλήρωση μέσω της άρσης (;) του πρωτόγονου *υποφέρειν* (το οποίο *υποφέρειν* συνίσταται στην αδυναμία κατανόησης – δικαίωσης της ζωής)⁵⁷ και της εμφάνισης των εν δυνάμει υψηλότερων ορίων, που αποκτούν υπόσταση μόνο στην ανθρώπινη εκδοχή της μεγαλοφυΐας.⁵⁸ Αυτή η τάση της φύσης να «λυτρωθεί» εμφανιζόμενη στο επίπεδο του συνειδητού, είναι που καθορίζει και τη συστηματική λειτουργία της

⁵⁰ Νίτσε: *Φιλοσοφία*, σελ. 38-9 & 46-7.

⁵¹ Νίτσε: *Γέννηση της Φιλοσοφίας*, σελ.16: «Πως η ελληνική ιδιοσυγκρασία ξέρει να χρησιμοποιεί όλες τις φοβερές ιδιότητές της: Την άγρια και καταστροφική λύσσα (των γενών κ. τ. λ) στην **αθλητική άμιλλα**».

⁵² Νίτσε: *Κείμενα*, σελ.239:«...όπως είναι λοιπόν η τραγωδία μια ιδανικοποίηση του οργίου έτσι και ο ανταγωνισμός είναι η ιδανικοποίηση του μακελειού ... (ο ανταγωνισμός) μετουσιώνει τα ζωτικά πάθη χωρίς να τα εξαλείφει, εξιδανικεύει το μίσος και την ηδονή της καταστροφής, σε φθόνο και άμιλλα».

⁵³ Νίτσε: *Κείμενα*, σελ.239:«Ο αγών ενσωματώνει λοιπόν αυτό το, ... “φρικό μείγμα ηδυπάθειας και σκληρότητας”, το κοινό στους Έλληνες και τους βαρβάρους, αλλά όπως και η τραγωδία, προσθέτει σ' αυτό ένα καθαρά ελληνικό απολλώνιο στοιχείο, που μετριάξει αυτή την πρωτόγονη ενόρμηση».

⁵⁴ Νίτσε: *Γέννηση*, σελ.57. Beardsley, Monroe: *Ιστορία των Αισθητικών θεωριών*. Νεφέλη, Αθήνα 1989, σελ.264.

⁵⁵ Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Ανθρώπινο πολύ ανθρώπινο*, Β' τόμος. Εκδοτική, Θεσσαλονίκη ¹1996, σελ.21-2:« ...το ύψιστο επίπεδο ευφυΐας.... εμφανίστηκε (και εξακολουθεί να εμφανίζεται....), όταν μια εξαιρετική, επί μακρόν συσσωρευμένη ενέργεια τη θέλησης διοχετεύθηκε μέσω της κληρονομικότητας σε πνευματικούς σκοπούς. Αυτό το ύψιστο επίπεδο θα πάψει να υπάρχει, όταν πάντων να καλλιεργούνται αυτή η αγριότητα και η ενέργεια».

⁵⁶ Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Το λυκόφως των ειδώλων*. Εκδοτική, Θεσσαλονίκη 1994, σελ.75.Αξίζει να αναφερθεί, πως η εν λόγω υψηλή ανάπτυξη του πνεύματος (μεγαλοφυΐα), σύμφωνα με τον Νίτσε, μπορεί να προστατευτεί ως εξής (αναφέρεται στην περίπτωση του Ιούλιου Καίσαρα) : «...φοβερές πορείες, ο πιο λιτός τρόπος ζωής, αδιάκοπη παραμονή στο ύπαιθρο, **συνεχής άσκηση**, - αυτοί είναι γενικά οι βασικοί κανόνες προφύλαξης και προστασίας απέναντι στην ακραία ευπροσβλητότητα της λεπτής αυτής μηχανής που δουλεύει κάτω από υψηλή πίεση και που λέγεται **μεγαλοφυΐα**».

⁵⁷ Νίτσε: *Στοχασμοί*, σελ.254: Τα ζώα, σύμφωνα με το Νίτσε, υποφέρουν λόγω του ότι «δεν κατέχουν τη δύναμη να στρέψουν το αγκάθι του πάθους ενάντια στον εαυτό του, και να κατανοήσουν μεταφυσικά την ύπαρξή τους». Εδώ, θα πρέπει να επισημάνουμε, πως αυτή ακριβώς η υπαρξιακή αυτογνωσία που αποουσιάζει από το ζωικό βασίλειο, υφίσταται για τον άνθρωπο ως δυνατότητα και όχι ως κεκτημένο.

⁵⁸ Νίτσε: *Στοχασμοί*, σελ.255, Νίτσε : *Κείμενα*, σελ. 97: «...κι όταν ολάκερη η Φύση σπρώχνεται προς τον άνθρωπο, μας δίνει έτσι να καταλάβουμε, ότι αυτός είναι ο αναγκαίος για τη λύτρωσή της απ' την κατάρα της ζωής του ζώου, και ότι, τελικά μ' αυτόν, μπρος της η ύπαρξη κρατάει έναν καθρέφτη, στο βάθος του οποίου, πια η ζωή δε φαίνεται παράλογη, αλλά προβάλλει στη μεταφυσική της σπουδαιότητα **...η φύση ...να πετύχει τη σωτηρία της με την εμφάνιση, με τον καθρέφτη της μεγαλοφυΐας**».

εκπαίδευσης σε σχέση με τον αγώνα και τη μεγαλοφυΐα.⁵⁹ Όλοι οι μετέχοντες στην παιδευτική διαδικασία, συντελούν-από διαφορετικές θέσεις-ώστε να επιτευχθεί ο απώτατος οντολογικός στόχος της αυτοπραγμάτωσης της φύσης στο «πρόσωπο» της μεγαλοφυΐας.⁶⁰

Η πλήρωση των προδιαγραφών του ανθρώπου, η οποία είναι απαραίτητο να επιτευχθεί προκειμένου να ολοκληρωθεί η ίδια η φύση, περιεκτικά μας δίνεται από τον Νίτσε στη φράση: «*γίνε αυτό που είσαι*»,⁶¹ με την έννοια της αυτο-ενδοσκοπικής αναζήτησης της αληθινής υπαρξιακής προοπτικής του ατόμου.⁶² Η προσπάθεια αυτή, από μέρους του ίδιου του ανθρώπου, (ανακάλυψης των οντολογικών του ορίων), μπορεί να θεωρηθεί, στα πλαίσια μιας «*αγωνιστικής φιλοσοφίας της εκπαίδευσης*», ως ένα σύνολο αυτο-μορφωτικών και αυτο-καλλιεργητικών διεργασιών, που λαμβάνει τη μορφή ατομικού, παιδευτικού υποφέρειν.⁶³ Σύμφωνα με τον John Fennell, πρόκειται για την «*παιδαγωγική της αυτο-ανασυγκρότησης*» του υποκειμένου, η οποία συνίσταται στη διαμόρφωση των προοπτικών που σηματοδοτούν την ελευθερία, την ανα-δόμηση και την αέναη ανακάλυψη της ίδιας ύπαρξης.⁶⁴ Μιλούμε για την ατομική αναζήτηση της υπαρξιακής καθολικότητας, που περιλαμβάνει το οντολογικό φάσμα από το βαθύτερο στο υψηλότερο, από το Ένα στο Πολλαπλό, από το Γίνεσθαι στο Είναι και αντίστροφα.⁶⁵ Η γνώση της ύπαρξης μπορεί να προσεγγιστεί μόνο στην ολότητά της και με τρόπο βιωματικό. Ο αυθεντικός στοχασμός-μέ βάση το παράδειγμα της ζωής των αληθινών φιλοσόφων-και η αισθητική ανάληψη του Είναι, μέσω της τέχνης, συνιστούν τη μοναδική δυνατότητα εμπειρίας της ύπαρξης.⁶⁶ Ο αγώνας για αληθινή ζωή και παιδεία, για τον Νίτσε, ορίζεται απόλυτα από το υψηλό ιδανικό της οντολογικής υπέρβασης,⁶⁷ το οποίο είναι ικανό να εκπαιδεύει, να κατευθύνει την προσπάθεια δασκάλων και μαθητών, να ενεργοποιεί το πάθος τους για μόρφωση και να υποστηρίζει τις απαιτητικές καταβάσεις στα ενδότερα του Είναι.⁶⁸

Γίνεται κατανοητό πως μεγέθη αυτής της τάξης του πραγματικού είναι δυνατό να

⁵⁹. Nietzsche, Friedrich: *Schopenhauer as Educator*, Henry Regnery, Chicago 1965, p.59-82: «*αν θέλουμε πολιτισμό και όχι βαρβαρότητα, θα πρέπει να καλλιεργήσουμε μεγαλοφυΐες... η παραγωγή μεγαλοφυΐας είναι η μεγάλη αποστολή της εκπαίδευσης*»

⁶⁰. Νίτσε: *Κείμενα*, σελ. 104: Μιλώντας ο Νίτσε για την αξιοπρέπεια του ατόμου γενικότερα εντός της κοινωνίας αναφέρει χαρακτηριστικά τα εξής: «*...αυτή η αξιοπρέπεια είναι το να αναγνωρίζεται άξιος να είναι μέσο της μεγαλοφυΐας... κάθε άνθρωπος, με όλη του τη δραστηριότητα έχει αξιοπρέπεια μόνο στο βαθμό που είναι, συνειδητά ή ασυνείδητα, εργαλείο της μεγαλοφυΐας*».

⁶¹. Νίτσε: *Επιστήμη*, σελ. 163.

⁶². Jonas, Mark: "When Teachers Must Let Education Hurt: Rousseau and Nietzsche on Compassion and the Educational Value of Suffering", στο *Journal of Philosophy of Education*, 44,(2010), p.45-60, p.48: Για τον Jonas, η παρουσία του ατόμου στο χώρο της παιδείας, συνίσταται περισσότερο στον τρόπο να συμπεριφέρεται ψυχολογικά και διανοητικά, παρά στην πραγμάτωση της έννοιας της αναγνώρισης του εαυτού του. Η παραπάνω θέση του Jonas μάλλον απέχει από τις νιτσεικές απόψεις περί παιδείας, βάσει των οποίων, μια τέτοιου είδους προσέγγιση της παιδευτικής προσπάθειας του ανθρώπου υπολείπεται της οντολογικής στόχευσης ανακάλυψης του εύρους των δυνατοτήτων του πνευματικού πεδίου της ύπαρξής του, εντός του οποίου μπορεί να ενταχθεί και κάθε είδους ψυχολογική ή άλλη δραστηριότητα.

⁶³. Hillesheim, James : "Suffering and Self-Cultivation: The Case of Nietzsche", in: *36 Educational Theory* 2,171-178, p.171. Νίτσε: *Στοχασμοί*, σελ.214: «*...το να σκάβει στον εαυτό του μ' αυτό τον τρόπο, και βίαια, στον επόμενο δρόμο, να κατεβαίνει στη στοά της ύπαρξής του, είναι ένα βασανιστικό και επικίνδυνο ξεκίνημα...*»

⁶⁴. Fennell, John : "Nietzsche contra "self-reformulation", in *Studies in Philosophy and Education*, 24, (2005), p. 85-111, p.86.

⁶⁵. Ηράκλειτος, *Άπαντα*, DK 10: «*...και εκ πάντων έν και εξ ενός πάντα*». Deleuze, Νίτσε, σελ.41: Κατά το γάλλο φιλόσοφο G. Deleuze, για τον Ηράκλειτο «*δεν υπάρχει Είναι πέραν του γίνεσθαι, ούτε Εν πέραν του Πολλαπλού, ...το Πολλαπλό είναι η κατάφαση του Ενός, το γίνεσθαι, η κατάφαση του Είναι. Η ίδια η κατάφαση του γίνεσθαι είναι το Είναι*».

⁶⁶. Νίτσε: *Γέννηση της Φιλοσοφίας*, σελ. 173, 177-78. Αξελός, Κώστας: *Ο Ηράκλειτος και η Φιλοσοφία*, Εξάντας, Αθήνα 1974, σελ. 48-50. Deleuze: *Νίτσε*, σελ.41-2.

⁶⁷. Νίτσε: *Στοχασμοί*, σελ.253: «*...ν' αποδείξω ότι αυτό το ιδανικό εκπαιδεύει. ...σοβαρά και οριστικά πρέπει να τεθεί το ερώτημα: είναι δυνατό να πλησιάσουμε τόσο εκείνον τον απίστευτα υψηλό σκοπό, ώστε να μας εκπαιδεύσει, ενώ θα μας έλκει προς τα πάνω;*»

⁶⁸. Νίτσε: *Στοχασμοί*, σελ.257.

προσεγγισθούν, πρωτογενώς, μόνον ως στοχαστικό βίωμα, εν προκειμένω καλλιτεχνικό. Έτσι και μόνο δικαιώνεται ο κόσμος για τον Νίτσε⁶⁹· εκεί, στη μεταφυσική εμπειρία της ολότητας της γνώσης βρίσκεται ο πυρήνας της λειτουργίας-καθώς και η αποστολή-της παιδείας. Η επιστημονική, ορθολογική και αποδεικτική γνώση, είναι ανάγκη να συνδυάζεται με την πνευματική όξυνση-εκλέπτυνση δασκάλων και μαθητών. Δεν πρόκειται για τη μηδενιστική κατάργηση των πάντων (ορθολογικότητα - αποδεικτικότητα), αλλά για την ανάγκη χάραξης ενός παιδευτικού σχεδιασμού, που θα οδηγήσει στον επαναπροσδιορισμό όλων των παραπάνω, με σκοπό τη γένεση του εξαιρετικού και του σπουδαίου πνευματικά, του μεγαλοφυούς. Το γεγονός της ίδιας της ζωής, με δρώμενα που άπτονται τόσο της εξωτερικότητας, όσο και της εσωτερικότητας, όπως είναι η φιλοσοφία, η τέχνη και ο έρωτας-θεώμενα υπό το πρίσμα της ανάληψης της εσώτατης ανάγκης για σχέση με το υπερβατικό-θεϊκό-, αποτελούν πολύτιμο και γνήσιο παιδευτικό υλικό για την αληθινή μόρφωση. Σ' αυτήν την κατεύθυνση μπορεί να θεωρηθεί και ο αθλητισμός στην αυθεντική του μορφή,⁷⁰ ουσιαστικά ως ένα ενεργητικό σύνθεμα όλων των παραπάνω, της φιλοσοφίας, της τέχνης και του έρωτα με στόχευση το υψηλό διά του ωραίου.

Μιλούμε για τη δημιουργία μιας παιδείας,⁷¹ όπου το πάθος των νέων για αναμέτρηση με την αινιγματικότητα της ίδιας της ύπαρξής τους, θα πρέπει να κατευθυνθεί κατ' αρχήν στη γένεση της υποψίας⁷², δηλαδή στην επί της ουσίας δημιουργική αποδόμηση⁷³ όλων των παραδομένων αντιλήψεων (επιστήμη, ηθική, θρησκεία), και στην πρακτικά, φιλοσοφική -

⁶⁹. Νίτσε: *Γέννηση*, σελ.56: «Ο κόσμος μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο ως αισθητικό φαινόμενο».

⁷⁰. Γκουλιώνης, Θέμος: *Αθλητισμός, ένας έρωτας αλλιώτικος*. Ατραπός, Αθήνα 2000, σελ.55: «Μετά βεβαιότητας λοιπόν, ο Αθλητισμός δεν είναι διασκέδασις. Μπορεί να μην είναι ακριβώς ούτε ψυχαγωγία, αλλά κάτι πέρα και πάνω απ' αυτήν. Μία μέθεξις ως πούμε, μία απρόσμενη και μυστηριακή συνάντησις, με την ουράνια "ουσία" που κρύβουμε όλοι βαθιά μέσα μας, στον πυρήνα της υπάρξεώς μας.»

⁷¹. Κατ' επέκταση και της αθλητικής παιδείας, όπου θα αξιοποιηθεί σε επίπεδο πρακτικό-δράσης η τάση των νέων για μελέτη και έρευνα της ύπαρξής (τους).

⁷². Νίτσε, Φρίντριχ, Βίλχελμ: *Η θέληση για δύναμη*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2008, σελ.381. Nietzsche, Friedrich: *Περί αλήθειας ή ψεύδους υπό εξωθητική έννοια*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1991, σελ.9, 24, 26-7. Τζαβάρας, Γιάννης: *Η απαξίωση των αξιών: Νίτσε και Χάιντεγγερ*, Ίνδικτος, Αθήνα 2005, σελ.27: «...Πραγματικά γεγονότα δεν υπάρχουν, αλλά μόνον ερμηνείες τους»: ο Νίτσε θεωρώντας δεδομένη την αδυναμία του ανθρώπου να προσεγγίσει αντιληπτικά-διανοητικά την αλήθεια στην αυθεντικότητά της, πιστεύει πως η γνώση είναι ανθρώπινο κατασκεύασμα που λειτουργεί ως «μέσον για τη διατήρηση του ατόμου». Έτσι, σύμφωνα και με τον Τζαβάρα, ο Νίτσε «θεωρεί πρότιστο μέλημά του να σπείρει την υποψία ότι η αλήθεια ως έννοια, ως ιδεώδες και ως επίτευγμα δεν βρίσκεται κάπου επάνω ή έξω από εμάς, αλλά ότι είναι επινόηση του ανθρώπου». Ακολούθως η παιδευτική διαδικασία επιβάλλεται να «στρέψει» τον υπαρξιακό προσανατολισμό του ατόμου προς την καλλιτεχνική τραγική εμπειρία, όπου και μπορεί να βιωθεί η ύπαρξη στην ολότητά της.

⁷³. Μπουγάς, Τάσος: «Κριτική: Λόγος και Πάθος», στο *Νεύσις*, 11, (2002), 3-32, σελ.21: «Στον 20όν αιώνα εμφανίστηκε και δέσποσε στην πολιτιστική σκηνή επί σειρά δεκαετιών, συγκαθορίζοντας το "πνεύμα της εποχής" (*Zeitgeist*), και μια άλλη μορφή κριτικής ως σύγκλιση και σύνθεση τριών διαφορετικών "παραδειγμάτων", η αποκληθείσα "φιλοσοφία της υποψίας" (*philosophie du soupçon*)- σύμφωνα με την επιτυχή διατύπωση του Paul Ricœur (*Paul Ricœur, Del'interprétation. Essai sur Freud, Paris, Edit, du Seuil, 1965, σσ. 40-44. — Του ίδιου, Le conflit des interprétations. Essais d'herméneutique, Paris, Edit, du Seuil, 1969, σσ. 148-151*)-στην οποία υπάγονται οι τρεις θεωρούμενοι ως "μάστορες της καχυποψίας" (*maîtres du soupçon*) Marx, Nietzsche και Freud.. Η "φιλοσοφία της υποψίας" είναι ουσιαστικά ένα εγχείρημα υπονόμησης και απομόθωσης του καρτεσιανού *cogito*, δηλ. της νεωτερικής ιδέας του υποκειμένου, επί της οποίας εδράζεται ολόκληρο το οικοδόμημα της νεότερης και σύγχρονης σκέψης. Η κριτική της ιδεολογίας, η γενεαλογία της ηθικής, η θεωρία του ασυνείδητου είναι ακριβώς μια τριπλή γενεαλογία και αρχαιολογία του υποκειμένου, του οποίου αποκαλύπτονται και αποδομούνται κριτικά οι προβληματικές βάσεις: το «ανθρώπινο, πολύ ανθρώπινο», δηλ. τα ένστικτα και οι βιολογικές ανάγκες, στη γλώσσα του Nietzsche, ο ιδεολογικός φανακισμός της συνείδησης ως προϊόν της αλλοτριωμένης εργασίας, στην ορολογία του Marx, η ερεβώδης και ανεξιχνίαστη περιοχή του ασυνείδητου ως σύμφυση και σύμφυση βιολογικών καταβολών και απωθημένων καταστολών και απαγορεύσεων πολιτιστικού χαρακτήρα, στην προοπτική του Freud. Από την οπτική γωνία της τριπλής αυτής αμφισβήτησης μιας θεμελιώδους έννοιας της μετακαρτεσιανής φιλοσοφίας, η εποχή μας χαρακτηρίστηκε ως "εποχή της καχυποψίας" (*Zeitalter der Verdächtigung, Michael Landmann, WasistPhilosophie?, BouvierVerlag, Bonn 1976, σ. 96*)».

καλλιτεχνική θέαση του κόσμου: η μεταφυσική εμπειρία της τέχνης, αλλά και του αγώνα, αποτελεί την προνομιακή οδό που σε συνδυασμό με το φιλοσοφικό στοχασμό, μπορεί να δώσει την ευκαιρία ενός βιώματος μεταρσίωσης.⁷⁴

Τα παραπάνω, σε σχέση και με την προοπτική της μεγαλοφυΐας, ως δυνατότητας ανάπτυξης και εξέλιξης του ανθρώπινου πνεύματος, διαμορφώνουν το πλαίσιο δράσης εντός της ντισεϊκής παιδείας. Πρόκειται, ίσως, για τον απόλυτο ατομικό αγώνα αυτό-πραγμάτωσης του ανθρώπου στον οποίο είναι αναγκαίο να διαθέτει (ο άνθρωπος) «... όπλα για έργα μεγάλα, προορισμένα να διαρκέσουν»,⁷⁵ ώστε να δημιουργεί βιωματικά-σε κάθε περίπτωση ως καλλιτέχνης-υπερβαίνοντας το δεσμευτικό πλαίσιο της χρονικής διαδοχικότητας, προσεγγίζοντας το αιώνιο.⁷⁶

Συμπεράσματα

Με βάση τη ντισεϊκή σκέψη λοιπόν, τόσο το παιδαγωγικό γίνεσθαι όσο και η ξεχωριστή αθλητική πραγματικότητα⁷⁷ στην αυθεντική της μορφή,⁷⁸ είναι νομοτελειακά ορισμένο να πραγματώνουν τις οντολογικές προδιαγραφές του ανθρώπου · ο απώτατος σκοπός και των δύο (αθλητισμού και παιδείας), είναι η ανάπτυξη του πνεύματος και η δημιουργία μεγαλοφυϊών ατόμων.⁷⁹ Σ' αυτή την πορεία παιδευτικής κινητοποίησης της ολότητας του ανθρώπινου δυναμικού, τον σημαίνοντα ρόλο παίζει το *αγωνιστικό πνεύμα*⁸⁰: η

⁷⁴. Δεληβογιατζής, Σωκράτης: *Το φυσικό και το ανθρώπινο: μια φιλοσοφική προσέγγιση*, Ερωδιός, Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 65-66: «*Η τέχνη συνιστά μια διαρκή ανάλυση του φυσικού και του ανθρώπινου και, όντας μια εμπειρία δημιουργικού χαρακτήρα, αντανακλά την ταυτότητα συνειδητής και ασυνειδητής δράσης, πραγματώνει ένα αίσθημα άπειρης αντίφασης ...ενώ η φιλοσοφία αναζητά τη βαθύτερη σημασία της φυσικής παραγωγής, ... μια συνειδητή πεπερασμένου και απείρου μέσα στην ίδια ενιαία παραγωγή*».

⁷⁵. Νίτσε: *Μαθήματα*, σελ.101.

⁷⁶. Νίτσε: *Μαθήματα*, σελ.103-4. Νίτσε: *Γέννηση της Φιλοσοφίας*, σελ.174 : Αυτός ο (αισθητικός) δρόμος προς το υπερβατικό, υποβάλλεται, κατά τον Νίτσε, και από την παρουσία των μεγαλοφυϊών ατόμων: «...μεταφυσική είναι η προέλευση του Διαλεκτού, μεταφυσική και η πατρίδα του... με την ουσία της ύπαρξής του και το αιώνιο έργο του... ενώνει το λάο του με το Αιώνιο και τον λυτρώνει από τα δεσμά της χρονικότητας-όλα αυτά τα κατορθώνει το διαλεκτό άτομο μόνο εφόσον ωριμάσει και μεστώσει στην μητρική αγκαλιά της λαϊκής παιδείας... Για να γεννηθεί λοιπόν η μεγαλοφυΐα, πρέπει να έχουμε θριαμβεύσει της ιστορίας, να έχουμε αναβαπτίσει την ιστορία στην ομορφιά να την έχουμε **δαιωνίσει...**»

⁷⁷. Χουϊζίνγκα, Γιόχαν: *Ο Άνθρωπος και το παιχνίδι*, Γνώση, Αθήνα 1989, σελ.21.

⁷⁸. Εγγύτερα στο αρχαιοελληνικό πρότυπο της επίδειξης υπεροχής, στα όρια του ορθού μέτρου.

⁷⁹. Νίτσε: *Μαθήματα*, σελ.100-1. Νίτσε: *Στοχασμοί*, σελ.257-8. Νίτσε: *Γέννηση*, σελ.107-17. Νίτσε: *Κείμενα*, σελ.103. Δημόπουλος, Βασίλειος: *Η περί παιδείας φιλοσοφία του Friedrich Nietzsche*. Αδημοσίετη Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης-Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Αλεξανδρούπολη, 2003, σελ.48-9 : «...της αληθινής παιδείας, δηλαδή της παιδείας που μένει πιστή στην αριστοκρατική φύση του διαλεκτού πνεύματος (Genius)... την πιο ιερή τάξη στο χώρο του πνεύματος... την ενστικτώδη προσήλωση στο σκήπτρο της μεγαλοφυΐας». Ο Νίτσε, αναφέρει σχετικά με τους ανθρώπινους τύπους μεγαλοφυΐας: «...**οι φιλόσοφοι, οι καλλιτέχνες, και οι άγιοι** · στην εμφάνισή τους η Φύση, η οποία δεν κάνει άλματα, κάνει το μοναδικό της άλμα, .. έχει παίζει το παιχνίδι της ζωής και του γίνεσθαι σε πολύ υψηλό επίπεδο». Εξέχουσα θέση στη ντισεϊκή φιλοσοφία έχει ο **φιλόσοφος - καλλιτέχνης**, ο τύπος εκείνος της μεγαλοφυΐας, όπου συνυπάρχει η θεωρητική γνώση και η «τραγική» καλλιτεχνική δημιουργία: «... την ουσία της ελληνικής τραγωδίας, δηλαδή την πιο βαθιά εκδήλωση της ελληνικής μεγαλοφυΐας». Επίσης, ο Νίτσε παρουσιάζει και τον τύπο της στρατιωτικής μεγαλοφυΐας, ο οποίος σχετίζεται μάλλον με τη σύσταση κράτους: «... τη δημιουργία της στρατιωτικής μεγαλοφυΐας, την οποία αναγνωρίσαμε ως αρχικό ιδρυτή του κράτους». Με βάση τις απόψεις του Δημόπουλου, παραθέτουμε ενδεικτικά, ορισμένα ιστορικά - μεγαλοφυϊά κατά Νίτσε - πρόσωπα: Αρχιλόχος(7^{ος}αι.π.Χ), Αισχύλος(6^{ος}αι.π.Χ) Ηράκλειτος(6^{ος}αι.π.Χ), Σοφοκλής(5^{ος} αι.π.Χ), Πλάτωνας (5ος-4^{ος} αι.π.Χ), [Βίνκελμαν (Johann Joachim Winckelmann),1717-1768], [Γκαίτε (Johann Wolfgang von Goethe),1749-1832], [Σίλερ, (Johann Christoph Friedrich von Schiller),1759-1805], [Μπετόβεν (Ludwig van Beethoven),1770-1827], [Σοπενάουερ (Arthur Schopenhauer), 1788-1860], [Βάγκνερ (Wilhelm Richard Wagner),1813-1883].

⁸⁰. Νίτσε: *Μαθήματα*, σελ.127: «*Το ερώτημα είναι τι σημασία δίνει κάθε άνθρωπος στο άτομό του σε σχέση με τα άλλα άτομα, πόση από τη δύναμη του διαθέτει γι' αυτό τον ατομικό αγώνα της ζωής*».

ανάδειξη και η βιωματική ενεργοποίηση και μεταλαμπάδευσή του από δάσκαλους σε μαθητές, αλλά και αντίστροφα, προκειμένου να διαμορφωθεί μια δυναμική αδιάκοπης σύνθεσης και δημιουργίας. Η κριτική και δημιουργική-καλλιτεχνική σκέψη, η εμπειρία της διδασκαλίας και της μάθησης και η καθ' όλου προσέγγιση της γνώσης, αποτελούν τα «εργαλεία» που πλαισιώνουν την πρωτογενή αυτογνωσιακή ορμή-η οποία πρέπει να υποστηριχθεί και να προαχθεί-, ώστε να γνωρίσει ο καθένας την αληθινή του οντολογική προοπτική. Όλοι μαζί οι συμμετέχοντες σ' αυτή τη διαδικασία-διά της αέναης ωθήσεως του πνεύματος-θα δώσουν τελικά τη δυνατότητα να αναπτυχθούν και οι λίγοι και ξεχωριστοί · οι μεγαλοφυΐες.⁸¹

Βιβλιογραφία

Αρχαίοι συγγραφείς

Αριστοτέλης, *Πολιτικά, Ηθικά, Ρητορική*.
 Γαληνός, *Υγιεινά, Β*.
 Ηράκλειτος, *Απαντα*.
 Ησίοδος, *Έργα και Ημέραι*.
 Ιπποκράτης, *Αφορισμοί*.
 Ισοκράτης, *Περί Αντιδόσεως*.
 Λουκιανός, *Ανάχαρσις*.
 Ξενοφών, *Απομνημονεύματα*.
 Παιουσανίας, *Ελλάδος περιήγησις*
 Πλάτων, *Πολιτεία, Νόμοι, Πρωταγόρας*.

Σύγχρονη βιβλιογραφία

Acampora, Ch.D. (2003). Nietzsche's Agonal Wisdom. *International Studies in Philosophy*, 35(3), 205-222.

Αλμπανιδής, Ε. (2004). *Ιστορία της Άθλησης στον αρχαίο Ελληνικό κόσμο*. Σάλτο: Θεσσαλονίκη.

Ανδριόπουλος, Δ. (2002). *Πλάτων: Οντολογία - Γνωσιοθεωρία - Ηθική - Πολιτική - Φιλοσοφία της Γλώσσας - Αισθητική*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης - Υπηρεσία Δημοσιευμάτων: Θεσσαλονίκη.

Αξελός, Κ. (1974). *Ο Ηράκλειτος και η Φιλοσοφία*, Εξάντας: Αθήνα.

Αρβανιτάκης, Τ. (1999). *Πλάτων: περί της κινήσεως*. Ζήτηρος: Θεσσαλονίκη.

Baron, D. & Foley, T. (2009). Doping in sports. *Phychiatriki*, 20(4), 336-341.

Beardsley, M. (1989). *Ιστορία των Αισθητικών θεωριών*, Νεφέλη: Αθήνα.

Βέικος, Θ. (1970). *Nietzsche: μια μεταφυσική της τέχνης*. Θεσσαλονίκη.

Bollnow, O.F. (1986): *Φιλοσοφική Παιδαγωγική*. Γρηγόρη: Αθήνα.

Γκιόσος, Ι. (2000). *Ολυμπιακή και Αθλητική παιδεία*. Προπομπός: Αθήνα.

Γκουλιώνης, Θ. (2000). *Αθλητισμός, ένας έρωτας αλλιώς*. Ατραπός: Αθήνα.

Γογγάκη, Κ. (2003). *Οι αντιλήψεις των αρχαίων Ελλήνων για τον αθλητισμό*. Τυπωθήτω-Γιώργος, Δαρδανός: Αθήνα.

Deleuze, G. (2002). *Ο Νίτσε και η Φιλοσοφία*. Πλέθρον: Αθήνα.

Δεληβογιατζής, Σ. (2002). *Το φυσικό και το ανθρώπινο: μια φιλοσοφική προσέγγιση*, Ερωδιός: Θεσσαλονίκη.

⁸¹. Νίτσε: *Μαθήματα*, σελ.101. Νίτσε: *Στοχασμοί*, σελ.239: «...[δικός μας] σκοπός δεν είναι η μόρφωση της μάζας, αλλά η μόρφωση των διαλεχτών ατόμων ...η μεγαλοφυΐα η ίδια... ο ύψιστος καρπός της ζωής, μπορεί, ίσως, να δικαιολογήσει γενικά το ζην». Ο αριστοκρατικός χαρακτήρας της νιτσεϊκής παιδείας-όπου ο τελικός σκοπός είναι η δημιουργία μιας «ελίτ» του πνεύματος-δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Ωστόσο η σκέψη του φιλοσόφου διαγράφει μια ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα πορεία προκειμένου να προσεγγίσει το συγκεκριμένο στόχο της μεγαλοφυΐας. Η παρούσα εργασία, για λόγους δεοντολογίας, αφενός δεν παρέλειψε να επισημάνει το σημαίνοντα ρόλο της μεγαλοφυΐας στις απόψεις του Νίτσε περί φύσης, παιδείας, αλλά και σε σχέση με τον αγώνα και τον αθλητισμό, ενώ αφετέρου εστίασε κυρίως στη διαχρονικά υποβαλλόμενη-εκ της μεγαλοφυΐας-προοπτική ανάπτυξης του ανθρώπινου πνεύματος, σε κάθε αγωνιστική δραστηριότητα, εν προκειμένω στην παιδεία και στον αθλητισμό.

- Δημόπουλος, Β. (2003). *Η περί παιδείας φιλοσοφία του Friedrich Nietzsche*. Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης-Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης: Αλεξανδρούπολη.
- Δόικος, Π. (2008). «Ο θάνατος του Θεού» και ο μεταφυσικός άνθρωπος. Ίνδικτος: Αθήνα.
- Donahue, Eric, Rip, Blanka, Vallerand Robert (2009). When winning is everything: On passion, identity, and aggression in sport. *Psychology of Sport and Exercise*, 10, 526-534.
- Δορμπαράκης, Π. (1998). *Επίτομον Λεξικόν της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας*. Εστία: Αθήνα.
- Fennell, J. (2005). Nietzsche contra "self-reformulation". *Studies in Philosophy and Education*, 24, 85-111.
- Hillesheim, J. (1986). Suffering and Self-Cultivation: The Case of Nietzsche. 36 *Educational Theory*, 36(2), 171-178.
- Johnston, J. (1998). Nietzsche as educator: a Reexamination. *Educational Theory*, 48, 67-83.
- Jonas, M. (2010). When Teachers Must Let Education Hurt: Rousseau and Nietzsche on Compassion and the Educational Value of Suffering. *Journal of Philosophy of Education*, 44 (1), 45-60.
- Kaufmann, W. (1968). *Nietzsche: Philosopher, Psychologist, Antichrist*, Princeton University Press: New Jersey.
- Kretchmar, S. (2005). *Practical philosophy of sport and physical activity*. Human Kinetics: Champaign .
- Λαμπρέλλης, Δ. (1988). *Nietzsche: Φιλόσοφος της πολλαπλότητας και της μάσκας*, Δωδώνη: Αθήνα- Γιάννινα.
- Μάστορα Ι. & Βαλοτασιού Χ. (2012). *Βία και επιθετικότητα των εφήβων στην αθλητική δραστηριότητα*. Ανακτήθηκε στις :22 Γενάρη 2011 από www.encephalos.gr
- Μουρατίδης, Ι. (2000). *Ιστορία Φυσικής Αγωγής*. Χριστοδουλίδη: Θεσσαλονίκη.
- Μουρατίδης, Ι. (2007). *Εισαγωγή στην Αρχαία Ελληνική Φιλοσοφία. Θέματα Φιλοσοφίας Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού*. Πλάτων: Θεσσαλονίκη.
- Μπαμπινιώτης, Γ. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*. Κέντρο Λεξικολογίας: Αθήνα.
- Μπουγάς, Τ. (2002). Κριτική: Λόγος και Πάθος. *Νεός*, 11, 3-32.
- Nietzsche, F. (1965). *Schopenhauer as Educator*, Henry Regnery: Chicago.
- Νίτσε, Φ.Β. (1975). *Η γέννηση της φιλοσοφίας στα χρόνια της ελληνικής τραγωδίας*. Μάρη & Κορόντζη: Αθήνα.
- Nietzsche, F (1991). *Περί αλήθειας ή ψεύδους υπό εξωθητική έννοια*, Βάνιας: Θεσσαλονίκη.
- Νίτσε, Φ.Β. (1993). *Η φιλοσοφία στην τραγική εποχή των Ελλήνων*. Εκδοτική: Θεσσαλονίκη.
- Νίτσε, Φ.Β.: *Το λυκόφως των ειδώλων*. Εκδοτική, Θεσσαλονίκη 1994.
- Νίτσε, Φ.Β.: *Ανεπίκαιροι στοχασμοί*. Εκδοτική, Θεσσαλονίκη 1996.
- Νίτσε, Φ.Β.: *Ανθρώπινο πολύ ανθρώπινο, Β' τόμος*. Εκδοτική, Θεσσαλονίκη 1996.
- Νίτσε, Φ.Β. 1998). *Έτσι μίλησε ο Ζαρατούστρα: Ένα βιβλίο για όλους και για κανέναν*. Νησίδες: Θεσσαλονίκη.
- Νίτσε, Φ.Β. (2004). *Χαρούμενη επιστήμη*. Νησίδες: Θεσσαλονίκη.
- Νίτσε, Φ.Β. (2005). *Η γέννηση της τραγωδίας*. Νησίδες: Θεσσαλονίκη.
- Νίτσε, Φ.Β. (2006) *Μαθήματα για την παιδεία*. Printa: Αθήνα.
- Νίτσε, Φ.Β. (2008). *Κείμενα για την Ελλάδα*. Βάνιας: Θεσσαλονίκη.
- Νίτσε, Φ.Β. (2008). *Η θέληση για δύναμη*, Βάνιας: Θεσσαλονίκη.
- Ogilvie, B., Tutko, C., & Thomas A. (1971). Sport: If you want to build character, try something else. *Psychology Today*, 5, 61-63.
- Πελεγρίνης, Θ. (2004). *Λεξικό της Φιλοσοφίας*. Ελληνικά Γράμματα: Αθήνα.
- Russell, G. (2004). Sport riots: A social-psychological review. *Aggression and Violent Behavior*, 9, 353-378.
- Σκουτερόπουλος, Ν. (2002). *Πλάτων Πολιτεία*. Σκουτερόπουλος-Πόλις: Αθήνα.
- Smith, A. et al.. (2010). Contextual influences and athlete attitudes to drugs in sport. *Sport Management Review*, 13(3), 181-197.

- Σταμίρης, Γ. (1990). *Κοινωνιολογία του αθλητισμού*. Ζήτα: Αθήνα.
Τζαβάρας, Γ. (2005). *Η απαξίωση των αξιών: Νίτσε και Χάιντεγκερ*, Ίνδικτος: Αθήνα.
Χουζίνγκα, Γ. (1989). *Ο Άνθρωπος και το παιχνίδι*, Γνώση: Αθήνα.

Υπεύθυνος έκδοσης: Ελληνική Ακαδημία Φυσικής Αγωγής, **Υπεύθυνος συντακτικής επιτροπής:** Γιάννης Θεοδωράκης. **Συντάκτες:** Αγγελούσης Νίκος, Ζήση Βασιλική, Κουρτέσης Θωμάς, Τζαμούρτας Αθανάσιος. **Μέλη της συντακτικής επιτροπής:** Αλμπανίδης Ευάγγελος, Βλαχόπουλος Συμεών, Γούδας Μάριος, Δέρρη Βασιλική, Διγγελίδης Νίκος, Ζαχοπούλου Έρη, Κιουμουρτζόγλου Ευθύμης, Μουντάκης Κώστας, Παπαϊωάννου Αθανάσιος, Τζέτζης Γιώργος, Τσαγγαρίδου Νίκη, Χατζηγεωργιάδης Αντώνης, Χρόνη Στυλιανή. **Διαχείριση & Επιμέλεια:** Ζήση Βασιλική, **Υπεύθυνη αλληλογραφίας:** Δημητρίου Ελένη. **Τεχνικός έλεγχος και στοιχειοθεσία:** Γρηγορίου Στεφανία